

Lokale Ontwikkelingsstrategie LEADER provincie Zeeland

GLB/NSP 2023-2027

Medegefinancierd door
de Europese Unie

Inhoud

Voorwoord	4
1 Totstandkoming en status Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS)	5
1.1 Inleiding en proces	5
1.2 LOS i.r.t. het LEADER-programma	6
1.3 Uitvoering LEADER	7
1.4 Leeswijzer	7
2 Gebiedsbeschrijving & analyse	8
2.1 Begrenzing, beschrijving en afbakening van het gebied	8
2.2 Gebiedsanalyse a.d.h.v. SWOT-Analyse	9
2.3 Ontwikkelbehoefte en opgaven LEADER gebied provincie Zeeland	10
2.4 Stakeholderanalyse & krachtenveld	13
3 Strategie	15
3.1 Strategie: inhoudelijke thema's & doelstellingen	15
3.2 Meetbare doelstellingen & impact	21
4 Activiteitenplan	24
4.1 Uitvoering van projecten	24
4.2 Samenwerking	24
4.3 Aanjaagactiviteiten	25
4.4 Deskundigheidsbevordering in het gebied	25
4.5 Communicatie	25
4.6 Administratie	25
5 Organisatie	26
5.1 Positie, taken & bevoegdheden LAG	26
5.2 Profiel en samenstelling LAG	27
5.3 Organisatie van de uitvoering	29
6 Financiering	30
6.1 Begroting	30
6.2 Dekkingsplan	30
6.3 Beheerkosten	30
7 Openstellings- en selectieprocedure steunaanvragen	31
7.1 LAG werkwijze	31
7.2 Wijze van openstellen en plafond bepalen	31
7.3 Selectiecriteria & selectieprocedure steunaanvragen	31
7.4 Monitoring	35
7.5 Effectmeting en evaluatie	35
Bijlage 1: Werkwijze LAG	37
Bijlage 2: Verbinding met andere EU-subsidieprogramma's	39
Bijlage 3: Samenstelling van de LAG	41
Bijlage 4: Relevante beleidskaders	42

Voorwoord

Voor je ligt de Lokale Ontwikkelingsstrategie. Ik nodig je van harte uit om daar kennis van te nemen. Het is een heel verhaal. Maar de moeite waard. Hierna weet je alles over LEADER, de LOS en de LAG. Die afkortingen mag je direct vergeten. Maar niet waar het om gaat, namelijk dat bedrijven en groepen bewoners in het gebied de komende vijf jaar zelf actief kunnen worden op gebieden die ons allemaal bezighouden.

Het is eigenlijk heel bijzonder dat opnieuw het Europees subsidieprogramma ons in Zeeland in staat stelt om heel concreet aan de slag te gaan met een klimaatbewust en biodivers Zeeland, waar voldoende zoetwater beschikbaar is, met aandacht voor korte ketens in de voedselproductie, duurzaam kwaliteitstoerisme en een goed voorzieningenniveau voor allen.

Het klinkt ambitieus. En misschien is dat het ook. Maar we hoeven niet te wachten op de landelijke of provinciale overheid. Wanneer je een passend lokaal projectvoorstel hebt, kan je zelf aan de slag. Samen met ons, de Lokale Actie Groep.

Ik ben optimistisch en zeer tevreden over de opgaven en de doelen voor de komende periode en wij helpen je graag op weg om deze te bereiken!

Wat ons betreft kan je los!

Cok Balkestein
Voorzitter LAG Zeeland (in oprichting)

1 Totstandkoming en status Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS)

Waarom & voor wie is deze LOS bedoeld?

Deze LOS is bedoeld als inhoudelijk en procesmatig kader voor projectindieners en/of initiatiefnemers van LEADER-projecten in LEADER-gebied provincie Zeeland. De LOS bevat informatie over wat er nodig is om kansrijke LEADER-projecten in te dienen. Lees deze dus goed als u LEADER-subsidie wilt aanvragen! Deze LOS moet vanuit de Europese Commissie aan bepaalde eisen voldoen; die eisen zijn ook leidend in de opbouw en structuur van deze LOS. Projecten moeten om kansrijk te zijn voldoen aan de eisen die gesteld worden in deze LOS, en aansluiten bij (minimaal één van) de vijf thematische lijnen die in de strategie geformuleerd zijn. Dat zijn:

- Thema 1: Duurzame recreatieve ontwikkeling in balans met het gebied
- Thema 2: Toekomst voor een klimaatbewust en biodivers Zeeland
- Thema 3: Voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen
- Thema 4: Zeeuwse ketens en kringlopen
- Thema 5: Explorerende samenleving met zorg voor elkaar

Voor de selectiecriteria (dat zijn de criteria waarop projecten beoordeeld worden) wordt verwezen naar [hoofdstuk 7](#). De LAG staat centraal in het besluitvormingsproces over de besteding van de LEADER-gelden in de provincie Zeeland, als u na het lezen van deze LOS vragen heeft, neem dan contact op met de LAG.

1.1 Inleiding en proces

Europees subsidieprogramma voor het landelijk gebied

Voor je ligt de Lokale Ontwikkelingsstrategie (hierna: LOS) voor de provincie Zeeland, ten behoeve van het LEADER-programma. LEADER is een Europees subsidieprogramma, gericht op het versterken van het platteland. LEADER staat voor Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale. Deze naamgeving stamt uit 1990 toen de Europese Commissie meer aandacht wilde voor lokale en regionale initiatieven op het platteland. De LEADER-aanpak stimuleert samenwerking en innovatie van onderop en draagt zo bij aan de sociaaleconomische ontwikkeling van het platteland. Bewoners van en organisaties in Zeeland kunnen zelf met vernieuwende plannen komen om het platteland te versterken en te verbeteren; zo hebben de Zeeuwse inwoners zelf de kans om hun regio een impuls te geven door middel van mooie projecten!

Bottom-up tot stand gekomen met diverse bewoners én organisaties

Deze LOS is het resultaat van een intensief gebiedsproces. Hierbij is een diverse groep uitgenodigd, waarbij bewoners van verschillende leeftijdsklassen (jong en oud), ondernemers, overheden en andere organisaties (waaronder ZLTO, ZAJK, Zmf, ZB, de recreatieve sector, dorpsraden en het waterschap) zijn uitgenodigd en uitgedaagd om mee te denken in de totstandkoming van de LOS. In totaal zijn zo'n 400 organisaties uitgenodigd, waarvan er zo'n 95 aanwezig waren tijdens verschillende bijeenkomsten. Ook hebben de gemeenten kunnen reageren op de inhoud van deze LOS. Sommige gemeenten hebben dat ook gedaan. Voor deze LOS bestaat draagvlak vanuit alle gemeenten, het Waterschap Scheldestromen en de Provincie Zeeland.

De verschillende stappen die in het traject bij het opstellen van de LOS gevolgd zijn, worden duidelijk in figuur 1.1. Het doel van de aanpak was om een inhoudelijk sterke en *bottom-up* tot stand gekomen LOS op te stellen, die door de regionale stakeholders gedragen wordt. Een door de stakeholders gedragen gebiedsstrategie leidt bij de uitvoering ervan tot een grotere betrokkenheid van het gebied, betere resultaten en een grotere impact.

Het proces op weg naar deze LOS is de eerste stap in een nieuwe samenwerking binnen de provincie Zeeland, tussen overheden, ondernemers en burgers en diverse andere stakeholders. Samen wordt er in de komende vijf jaar (2023-2027) ingezet op mooie Zeeuwse projecten die het Zeeuwse platteland/landelijk gebied leefbaarder maken en versterken. De LOS draagt ook bij aan de uitvoering van ander Zeeuws beleid (zie bijlage 4).

Figuur 1.1: Proces opstellen LOS

1.2 LOS i.r.t. het LEADER-programma

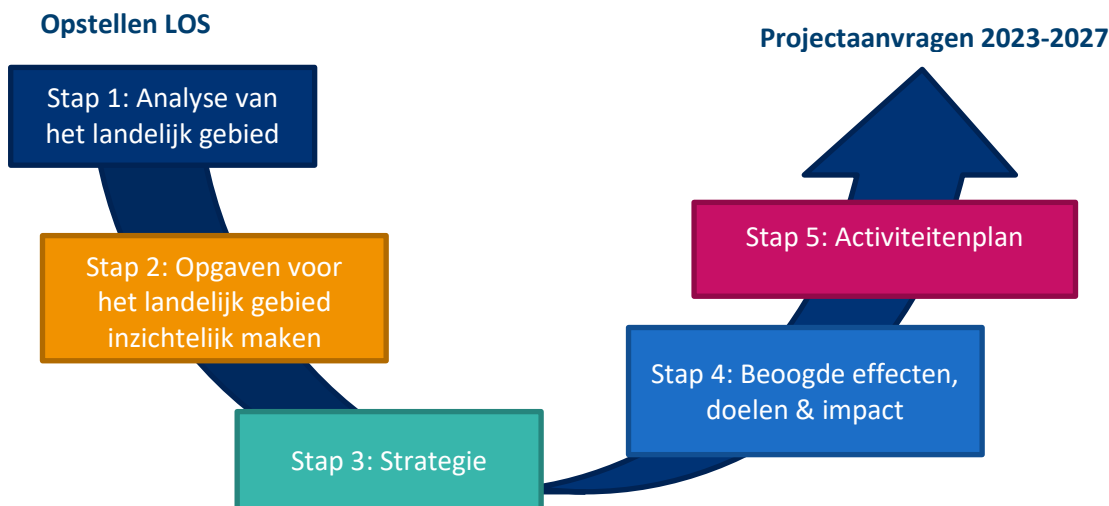
Wat is de LOS & Wat is LEADER & wat zijn de doelen van het programma

De aanleiding voor deze LOS is een nieuwe programmaperiode van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB 2023-2027). LEADER is een bottom-up interventie binnen het Nationaal Strategisch Plan (NSP; voorheen POP3+). LEADER stelt subsidie beschikbaar waarmee lokale (Zeeuwse) projecten en goede ideeën ondersteund kunnen worden, als deze projecten en ideeën de leefbaarheid op het platteland vergroten. De voorliggende LOS voor Zeeland is de inhoudelijke basis voor het LEADER-programma. LEADER gaat over het landelijk gebied en over kernen met < 30.000 inwoners; de stadskernen van Middelburg en Vlissingen vallen dus buiten de scope van deze LOS. Maar projecten binnen dit gebied die een directe link hebben met het platteland kunnen wel steun ontvangen. In het NSP zijn de volgende doelen van de Europese Commissie (hierna: EC) voor de LEADER-programma's in Nederland aangeduid:

- Bevorderen van de werkgelegenheid (doel H);
- Vergroten van de sociale inclusie (doel H);
- Bevorderen van de bio-economie (doel H);
- Bijdragen aan duurzame bosbouw (doel H);
- Investeren in T&R infrastructuur en branche (Doel H);
- Klimaat en duurzame energie (Doel D);
- Water, lucht en bodem (Doel E);
- Biodiversiteit, habitats en landschappen (Doel F);
- Gendergelijkheid (Doel H).

Deze LOS draagt bij aan de bovenstaande doelen, zij het in een iets andere opbouw van prioriteiten en thematische doelen, omdat de LOS bottom-up tot stand gekomen is: prioriteiten en thema's binnen de LOS zijn dus vooral uit het gebied opgehaald, maar hebben een sterke relatie met de EC-doelen. Het LEADER-programma is tot stand gekomen in de stappen zoals weergegeven in figuur 1.2. De participatie van onderop heeft vooral betrekking gehad op de stappen 1 t/m 4 en de oude LAGs zijn ook betrokken stap 5.

Figuur 1.2: Stappen totstandkoming LEADER-programma (exclusief de gebiedsparticipatie)

Er zijn ook andere EU-subsidies mogelijk voor projecten. Een selectie daarvan staat in bijlage 2.

1.3 Uitvoering LEADER

Uitvoering van het LEADER programma via de LAG

Het LEADER-programma wordt uitgevoerd door de lokale (Zeeuwse) actiegroep (hierna: LAG). De LAG staat centraal in het besluitvormingsproces over de besteding van de LEADER gelden. Vanuit de horizontale EU verordening zijn aan de LAG een aantal exclusieve bevoegdheden toegewezen. Alleen de LAG mag projecten selecteren, de hoogte van de steunbedragen bepalen en voorstellen voorleggen aan Gedeputeerde Staten van de Provincie Zeeland om subsidie te verlenen. De LAG wordt ambtelijk ondersteund door de Provincie Zeeland door middel van een coördinator en secretaris. De leden van de LAG zijn onafhankelijk of aangesteld als vertegenwoordiger van een belangenorganisatie en helpen in hun rol projectideeën naar kansrijke projectaanvragen. Er wordt voor de komende periode (2023-2027) een nieuwe LAG opgericht. Voor meer informatie over de organisatie wordt verwezen naar [hoofdstuk 5](#). De samenstelling van de LAG 2023 – 2027 is beschreven in [§5.2 en in bijlage 3](#). LEADER beoogt een stimulans te zijn voor sociaal economische en duurzame initiatieven van onderop (bottom-up). De LAG zal actief partijen bij elkaar brengen en projecten formuleren met partners uit het gebied.

1.4 Leeswijzer

Opbouw LOS conform LEADER-programma

Deze LOS is opgebouwd conform de oproep voor het indienen van Lokale ontwikkelingsstrategieën in het kader van LEADER (verplichte opbouw). De opzet is als volgt:

Deel I: Inhoudelijke beschrijving Lokale Ontwikkelingsstrategie

- [Hoofdstuk 1](#) bevat de inleiding, totstandkoming en de status van deze LOS;
- [Hoofdstuk 2](#) bevat de gebiedsbeschrijving en de belangrijkste Zeeuwse opgaven;
- [Hoofdstuk 3](#) bevat de strategie van de LOS;
- [Hoofdstuk 4](#) bevat het activiteitenplan
- [Hoofdstuk 5](#) bevat de organisatie van het LEADER-programma;
- [Hoofdstuk 6](#) bevat de begroting en het financieringsplan;

Deel II: Reglement

- [Hoofdstuk 7](#) bevat de openstellings- en selectieprocedure van steunaanvragen.

2 Gebiedsbeschrijving & analyse

Dit is het analysehoofdstuk. Het hoofdstuk begint met een gebiedsbeschrijving, vervolgens wordt een SWOT-analyse gepresenteerd en op basis hiervan worden de belangrijkste opgaven en ontwikkelbehoeften inzichtelijk gemaakt. Tot slot is er een stakeholderanalyse uitgevoerd en een beschrijving van het Zeeuwse krachtenveld opgenomen. De beschrijving is getoetst in de gebiedssessies en breed onderschreven.

2.1 Begrenzing, beschrijving en afbakening van het gebied

LEADER-gebied provincie Zeeland

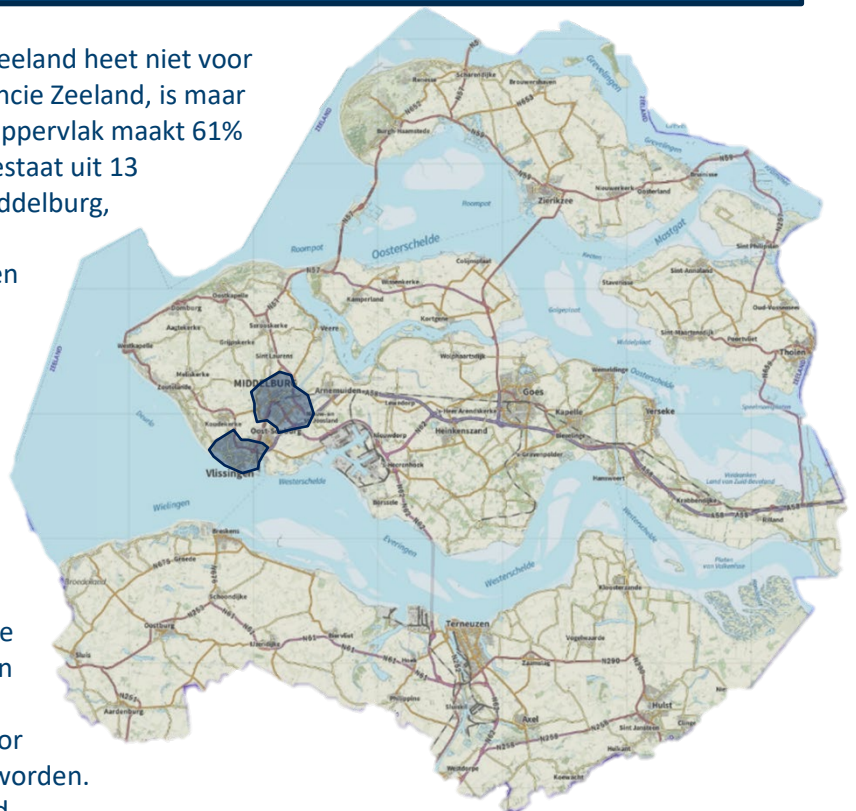
Er is sprake van één LEADER-gebied voor de hele provincie Zeeland, in plaats van twee zoals in de voorafgaande periode. De redenen hiervoor zijn:

- dat de plattelandopgaven provinciebreed spelen;
- dat een aantal organisaties/personen in eerdere perioden in twee LAG's deelnamen en dat is onwenselijk;
- dat provinciebrede projecten en kennisuitwisseling gemakkelijker tot stand komt binnen één programma;
- Dat de bevolkingsgrootte en dichtheid relatief laag is; opsplitsen in deelgebieden leidt tot het ontbreken van kritische massa en te beperkte slagkracht.

De (oorspronkelijke) eilanden en Zeeuws-Vlaanderen hebben elk zo hun eigen karakteristieken, maar in de kern van de plattelandopgaven zijn de overeenkomsten veel groter dan de verschillen. De belangrijkste opgaven die geadresseerd worden in deze LOS gaan over water, klimaat, verduurzaming, het voorzieningenniveau, circulaire economie, onderwijs en arbeidsmarkt en sociale opgaven. Deze opgaven spelen provinciebreed: hierin zitten in de provincie grote overeenkomsten. De keuze voor één gebied en één LAG impliceert wel dat er extra aandacht wordt gegeven aan een goede geografische spreiding van de LAG-leden en het goed fysiek en digitaal benaderbaar zijn van het LEADER-programma en de LAG-leden.

Het LEADER-gebied is de provincie Zeeland. Zeeland heet niet voor niets Zeeland. Van de 2.933 km² van de provincie Zeeland, is maar liefst 39% zee (en/of binnenwater). Het landoppervlak maakt 61% van het provinciale areaal uit. De provincie bestaat uit 13 gemeenten (Borsele, Goes, Hulst, Kapelle, Middelburg, Noord-Beveland, Reimerswaal, Schouwen-Duiveland, Terneuzen, Tholen, Sluis, Veere en Vlissingen) en omvat Walcheren, Schouwen-Duiveland, Tholen, Sint Philipsland, Noord-Beveland, Zuid-Beveland en Zeeuws-Vlaanderen.

In Zeeland staat de strijd tegen het water centraal. Het land ligt grotendeels onder zeeniveau. Dankzij een stelsel van bruggen, dammen, sluisen, dijken en waterkeringen houdt men de voeten droog. En samen met de Westerscheldetunnel zijn hiermee de eilanden in de loop der tijd ontsloten, waardoor de meeste veerdiensten opgeheven zijn. Daardoor is de provincie Zeeland meer een eenheid geworden. Het voorzieningenaanbod is in de loop der tijd ontwikkeld, waarbij enkele gemeenten nu een

 = Stedelijke gebieden Middelburg en Vlissingen, vallen buiten het LEADER-gebied.

centrumrol spelen. Er is ook een aantal bovenregionale voorzieningen gevestigd, zoals ziekenhuizen, middelbaar en hoger onderwijs, een internationale haven en bovenregionale recreatievoorzieningen.

Het geografische feit dat Zeeland van oorsprong (deels) bestaat uit eilanden, leidt zowel tot sterkten (o.a. gebiedskwaliteit, toerisme en recreatie en uniciteit) alsook tot zwakten (o.a. klimaatbestendigheid, verzilting van gronden, bereikbaarheid). Zeeuws-Vlaanderen behoort tot het vaste land, maar grenst over land alleen aan België en is met Nederland verbonden via de Westerscheldetunnel (N62). Zeeland heeft veel natuur, met name de wateroppervlakten zijn Natura 2000-gebieden. De Oosterschelde, een gebied met diepe en ondiepe wateren (met slikken, schorren en zandbanken) is het grootste Nationale Park van de provincie Zeeland. In Natura 2000-gebieden (waar de Oosterschelde ook onderdeel van is) wordt de natuur beschermd. Tegelijkertijd is de Oosterschelde ook voor de economie van groot belang, met name voor visserij (vis, schelp- en schaaldieren). De Grevelingen, Oosterschelde, het Veerse Meer en de Westerschelde zijn belangrijke oppervlaktewateren in de provincie Zeeland; deze gebieden vallen binnen de scope van het LEADER-gebied.

Er wonen 386.707 mensen in Zeeland (2022). Dit betekent 217 inwoners per km². Dit is inclusief de grootste kernen van de provincie, provinciehoofdstad Middelburg en havenstad Vlissingen. De demografische ontwikkeling in Zeeland is een reden tot zorg; er is een groot aandeel senioren in de provincie en daarbij trekken jongeren ook weg uit het gebied (er is sprake van 'braindrain' en behoud van jongeren verdient dus extra aandacht). Deze vergrijzing plus ontgroening legt druk op de middelbare leeftijden in de bevolking. Deze LOS probeert hier ook een antwoord op te formuleren.

De provincie Zeeland is een uniek gebied en vormt voor de LAG een homogeen gebied waar integraal en *bottom-up* aan de kracht van de lokale landelijke gebieden en economie wordt gewerkt. Deze LOS gaat over heel Zeeland, maar kernen met meer dan 30.000 inwoners maken er geen onderdeel van uit. De steden Middelburg en Vlissingen vallen dus buiten de scope van deze LOS, maar de buitengebieden en dorpen en kernen van deze twee gemeenten vallen erbinnen. De steden Goes en Terneuzen hebben minder dan 30.000 inwoners en vallen dus binnen de scope van LEADER. Circa 312.000 inwoners van de provincie Zeeland vallen binnen dit LEADER-gebied. Het gaat in totaal dus om 81% van het aantal inwoners van de provincie Zeeland. Wanneer er sprake is van het verbeteren van stad-landrelaties, vallen de steden Middelburg en Vlissingen ook binnen de grenzen van de LOS.

Zeeland is een grensregio; Zeeuws-Vlaanderen grenst aan de regio's Meetjesland en Waasland (onderdeel van de provincie Oost-Vlaanderen in België) en aan de provincie West-Vlaanderen (ook België). Voor dit grensoverschrijdende perspectief is ook aandacht in de strategie van deze LOS. In de volgende paragraaf gaan we nader in op het LEADER-gebied Zeeland in de gebiedsanalyse.

2.2 Gebiedsanalyse a.d.h.v. SWOT-Analyse

Een SWOT analyse is gedaan met als doel het in kaart brengen van de sterkten, zwaktes, kansen en bedreigingen waar Zeeland als provincie mee te maken heeft of krijgt. De SWOT analyse staat in figuur 2.1. De SWOT-analyse vormt de basis voor deze LOS, evenals de gestelde doelen van de EC (doel D, E, F en H, zoals genoemd in §1.2). Om de grootste uitdagingen voor het landelijk gebied van Zeeland aan te pakken, vormt de SWOT analyse (figuur 2.1) het uitgangspunt. Deze analyse geeft enig inzicht in de ontwikkelbehoefte van de provincie Zeeland. De SWOT-analyse werd tijdens de gebiedssessies breed herkend.

Figuur 2.1: SWOT-analyse provincie Zeeland

Sterkten

- Veelzijdig platteland, uniek landschap, groenblauwe kwaliteit en daardoor aantrekkelijk voor toeristen en recreanten, op land en zee (watersport)
- Loyaliteit en veerkracht van de mensen
- Grote lokale cohesie
- Diversiteit aan organisaties
- Sterke en aantrekkelijke kustzone van 650 km lang
- Diversiteit aan landschapspotentieel, zoet/zout, nat/droog
- Overzichtelijk gebied door eilanden; korte lijntjes, mogelijkheid voor samenwerking
- Mogelijkheden voor duurzame energie
- Sterke havens & industrieën

Zwakten

- Vergrijzing & probleem voor continuïteit van voorzieningenniveau door afnemend draagvlak (arbeidsmarkt vraagstukken)
- Binnenland blijft achter bij ontwikkelingen aan de kust
- Dunbevolkt; leefbaarheid komt onder druk, met name in kleine kernen
- Bescheidenheid, weinig innoverend, conservatief
- Leegstand en verpaupering van agrarische bebouwing, zal waarschijnlijk groeien
- Leegstand van beeldbepalende gebouwen in de kleine kernen
- Landelijke en regionale bereikbaarheid met de auto, lokale bereikbaarheid met OV

Kansen

- Geografische ligging zorgt voor veel consumenten; Rotterdam/Antwerpen/Gent en Brugge; NW EU
- Aqua cultuur, biobased economie en onderzoeksinstituten betrekken past in landschap en structuur van Zeeland
- Samenwerking tussen sectoren/onderwijs/overheid/ondernemers; korte lijnen
- Synergie met andere budgetten
- Leren over de grens/ gebieden verbinden – Rotterdam/Antwerpen
- Veel ruimte voor nieuwe ontwikkelingen
- Duurzaamheid en kansen voor innovatie
- ICT ontwikkelingen bieden mogelijkheden voor de bereikbaarheid en voorzieningen op het platteland
- Leegstand agrarische bebouwing en ontwikkelpotentie die daar zit
- Aandacht voor belevingen in toerisme: biodiversiteit, landbouw, routes door natuur en binnenland, deltawerken (bv. Neeltje Jans)

Bedreigingen

- Lokale/kleine initiatieven kunnen moeilijk ruimte krijgen, instituties domineren
- Verzilting van de bodem
- Veel werkgelegenheid buiten Zeeland – aantrekkende werking buiten het gebied, met een braindrain van vooral jongeren als gevolg
- Sociale uitdagingen zoals eenzaamheid
- Bereikbaarheid, o.a. files op oeververbindingen / bruggen / waterkeringen
- Toenemende vergrijzing leidt tot grotere zorgvraag, die door krapte op de arbeidsmarkt steeds moeilijker ingevuld kan worden
- Afnemend draagvlak voor voorzieningen in landelijk gebied (winkels, OV, zorg, etc.)
- Diversiteit aan organisaties en instanties met systemen die te weinig communiceren

De belangrijkste bronnen van deze analyse zijn beleidsstukken van de Provincie Zeeland, namelijk de Omgevingsvisie Zeeland, de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland, het Economisch Uitvoeringsprogramma, het Zeeuws Deltaplan Zoet Water, de analyse van de Zeeuwse Vrijtijdssector door het Kenniscentrum Kusttoerisme en de Visie Bestemming Zeeland 2030 en de Strategische Agenda Toerisme Zeeland. De SWOT is aangevuld op basis van de input van bewoners tijdens de gebiedssessies.

2.3 Ontwikkelbehoefte en opgaven LEADER gebied provincie Zeeland

Voortvloeiend uit de input van bewoners tijdens de gebiedssessies zijn vijf thema's geïdentificeerd die in lijn staat met de doelen van de Europese Commissie voor LEADER. Vanuit de beleidsanalyse, gebiedsanalyse en de gesprekken met bewoners en organisaties tijdens de gebiedssessies zijn de vijf belangrijkste opgaven voor de provincie Zeeland op het gebied van deze vijf thema's geïdentificeerd. Deze zijn vervolgens ook getoetst bij bewoners, in de tweede ronde van de gebiedssessies. Deze zijn gevisualiseerd in figuur 2.2 en worden op de volgende pagina's kort beschreven.

Figuur 2.2: Opgaventabel provincie Zeeland, samengesteld vanuit de gebiedssessies en deskresearch

Duurzame recreatieve ontwikkeling in balans met het gebied	Toekomst voor een klimaatbewust en biodivers Zeeland	Voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen	Zeeuwse ketens en kringlopen	Explorerende samenleving met zorg voor elkaar
Duurzame en andere vormen van toerisme ontwikkelen, behoud en versterken van het DNA en gebiedsgebonden kernwaarden, identiteit en historisch kapitaal.	Naar een klimaatbestendige en klimaatneutrale samenleving door terugdringen van het gebruik van primaire grondstoffen en CO2 uitstoot	Verzilting tegengaan / verminderen; infiltratie bevorderen, op pijl houden van grondwaterstanden	Arbeidsmarktvragestukken t.b.v. transitie in landbouw en industrie, zorg m.b.t. vergrijzing, techniek etc.	Bevorderen sociale samenhang door kleinschaligheid en vitale gemeenschappen, sterke dorpen en wijken, nieuwe functies in leegstaande bebouwing. Kwetsbare groepen ondersteunen (zorgvragers sociaal domein) & eenzaamheid tegengaan onder ouderen en jongeren
Tegengaan van overtoerisme; spreiding recreatieve en toeristische druk en toeristisch-recreatief verkeer, van kust naar het binnenland	Energietransitie inpassen in landschap, implementeren & lokaal draagvlak	Zoetwatervoorziening & waterretentie	Diversificatie van de economie	Behoud en toekomst bieden aan (Zeeuwse) jongeren (tegengaan 'braindrain'), bereikbaarheid & aanbod van onderwijs, gezonde levensstijl en voldoende sport en bewegen
Aandacht voor belevingen in toerisme: biodiversiteit, landbouw, routes door natuur en binnenland, deltawerken (bv. Neeltje Jans)	Klimaatopgaven (droogte/hitte, zeespiegelstijging, opwarming zeewater, infiltratie en vasthouden van water, omgaan met piekafvoer, waterberging etc.)	Combinatie zeespiegelstijging en bodemdaling & kwaliteit oppervlaktewateren	Nabijheid van consumptie en productie t.b.v. duurzaamheid en tegengaan verkeersbewegingen	Aanbod en beschikbaarheid van woningen voor specifieke (zorg) doelgroepen
Synergiën maken met andere sectoren, nieuwe product-markt concepten en cross-sectorale samenwerkingen realiseren	Tegengaan van de daling van de biodiversiteit / verbetering biodiversiteit, zowel flora als fauna.	Alternatieven voor en vermindering van onttrekking uit het grondwater	Inflatie leidt tot economische onzekerheid: ook kosten van productie beheersbaar houden (i.r.t. gas/energieprijzen)	Bevorderen inclusiviteit (LHBT, jongeren, ouderen, mensen met migratieachtergrond) en inzetten van cultuur voor inclusiviteit en leefbaarheid
Culturele infrastructuur robuust, verbonden, vernieuwend, toegankelijk en compleet, voor diverse doelgroepen (bewoners en toeristisch-recreatieve bezoekers)	Klimaatbestendige en duurzame landbouw (o.a. stikstofopgaven)	Weerbaarheid tegen zoetwatertekorten	Verbeteren businesscases circulaire economie	Toegankelijkheid, multimodale bereikbaarheid, betaalbaarheid & kwaliteit van zorg, ook i.r.t. arbeidsmarktcrapte

Thema 1: Duurzame recreatieve ontwikkeling in balans met het gebied

Uit de beleidsanalyse en de gebiedssessies is gebleken dat Zeeland behoefte heeft aan de ontwikkeling van duurzame recreatie en toerisme, die in balans is met het gebied en met landbouw gerelateerde activiteiten. Toerisme en recreatie bieden een economische kans voor het platteland en dragen bij aan de instandhouding van het voorzieningenniveau en de eigenheid van de regio. De opgave in Zeeland is om het platteland hiervan meer te laten profiteren, met name door toerisme en recreatie beter te spreiden in tijd (seizoen verlenging en groei in het laagseizoen) en in de ruimte (van de kust naar het achterland). Dat komt ook tegemoet aan wensen van bewoners, want die ervaren op verschillende plekken ook overlast van (over)toerisme, maar zien elders op het platteland nog kansen. Er bestaat een wens om unieke belevingen aan te bieden die passen bij het Zeeuwse DNA en identiteit van de regio. Door in het achterland kleinschalige belevingen binnen het toerisme te creëren, bijvoorbeeld door middel van het aanbieden van informatie en attracties met betrekking tot de landbouw, biodiversiteit, of door verrassende product-markt combinaties, kunnen er cross-sectorale samenwerkingen ontstaan en wordt de spreiding van toeristen ruimtelijk en over de seizoenen geoptimaliseerd.

Thema 2: Toekomst voor een klimaatbewust en biodivers Zeeland

Uit de gebiedssessies blijkt dat de inwoners van Zeeland zich bewust zijn van aan de klimaatverandering gerelateerde uitdagingen waar de provincie voor komt te staan in de komende decennia, zoals wateroverlast, hittestress en waterberging. Met dit in gedachten streeft men naar een klimaatbewust Zeeland, met o.a. een klimaatbestendige en robuuste inrichting van het landelijk gebied, met meer groen, duurzame landbouw en het tegengaan van de achteruitgang van flora en fauna en streven naar verbetering van de Zeeuwse biodiversiteit.

Thema 3: Voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen

Een belangrijk en kenmerkend element van Zeeland is het water: het zit in het DNA van de bewoners en bewoners zijn daar trots op, blijkt uit de gebiedssessies. De groene en blauwe infrastructuur is van groot belang voor zowel de landbouw als de toeristische sector, maar ook de leefbaarheid van de inwoners van Zeeland. Vooral voldoende zoetwaterbeschikbaarheid op momenten van piekgebruik, is een uitdaging in Zeeland, omdat zoetwaterrivieren ontbreken. Toenemende droge zomers zorgen voor problemen in de landbouw, drinkwatervoorziening, natuur, op sportvelden en in recreatiegebieden. Er is behoefte aan goede opvangmogelijkheden in de winter, waardoor watergebruik in de zomer mogelijk wordt gemaakt. Ook slimme oplossingen tussen gebruikers van restwater en industrie bieden kansen. Doelgericht management van de beschikbaarheid van zoetwater en zoetwaterinfrastructuur is dus essentieel, zeker nu klimaatverandering een bedreiging vormt voor de zoetwaterbeschikbaarheid door processen als verzilting, bodemdaling en zeespiegelstijging. De (zoet)wateropgaven van de provincie Zeeland zijn breed en bewoners verwachten van het LEADER-programma dat er een bijdrage geleverd wordt aan creatieve oplossingen met vernieuwende samenwerkingen en innovatieve pilots ten behoeve van de wateropgaven. Ook educatie en bewustwording zijn hierbij relevant.

Thema 4: Zeeuwse ketens en kringlopen

Er is met name vanuit ondernemers behoefte aan korte ketens en kringlopen. Dat is duurzaam en voorkomt onnodige verkeersbewegingen. De circulaire economie staat nog in de kinderschoenen, maar tegelijkertijd zijn er – ook in Zeeland – al goede voorbeelden van korte ketens en circulaire economie te geven. Denk bijvoorbeeld aan de oprichting van energie-, zorg-, voedsel- en andere coöperaties en het gebruik van afval als nieuwe grondstof. De combinatie van een landbouwprovincie met recreatie en toerisme, biedt kansen voor nieuwe concepten waarin streekproducten en nieuwe Zeeuwse teelten een belangrijke rol vervullen. Bewoners zijn zich hier ook steeds meer bewust van en willen best graag lokaal inkopen doen. Door lokale Zeeuwse ketens en kringlopen te verbinden, kan de Zeeuwse plattelandseconomie duurzamer en meer circulair worden, en daarvoor is ook draagvlak vanuit de lokale bevolking.

Thema 5: Explorerende samenleving met zorg voor elkaar

Er is behoefte om het sociale domein van de provincie Zeeland te versterken, en een explorerende samenleving met zorg voor en omkijken naar elkaar te realiseren. Die behoefte is breed geuit bij de gebiedssessies. Door centralisatie staat het voorzieningenniveau op het platteland onder druk. Belangrijke opgaven zijn dan ook het ondersteunen van kwetsbare groepen, het behoud van Zeeuwse jongeren en tegengaan van de braindrain door het aantrekkelijker maken van het onderwijs en cultureel aanbod, bestrijden van eenzaamheid, herbesteding van gebouwen, zorgen voor voldoende bereikbaarheid van basisvoorzieningen en streven naar inclusiviteit en het verbeteren van de kwaliteit, bereikbaarheid en betaalbaarheid van de zorg. Ook zijn er opgaven op vlak van het bevorderen van een gezonde leefstijl. Bewoners vinden dit een belangrijk thema.

2.4 Stakeholderanalyse & krachtenveld

Binnen de vijf inhoudelijke thema's die in deze LOS aandacht krijgen, zijn tal van verschillende organisaties actief in het landelijk gebied. In deze sectie wordt aandacht geschonken aan de belangrijkste stakeholders in het gebied.

Grote diversiteit van verschillende ondernemersorganisaties en andere maatschappelijke initiatieven

Het krachtenveld in de provincie Zeeland is divers. De grootste diversiteit schuilt in ondernemersorganisaties en een breed scala aan maatschappelijke initiatieven in het gebied. Een diverse groep stakeholders is uitgenodigd voor de interactieve gebiedssessies die bijdroegen aan de invulling en uitwerking van deze LOS. Deze stakeholders hebben invloed op en belang bij de duurzame ontwikkeling van het platteland van de provincie Zeeland. Er bevinden zich in het gebied grote ondernemingen met veel werknemers en hoge omzetten, maar ook kleine zelfstandige ondernemers die naast hun ondernemingen soms nog een baan hebben.

Weefsel van overheidsorganisaties met ieder hun eigen rol

Binnen het LEADER-programma hebben de 13 Zeeuwse gemeenten een rol bij het aanjagen, stimuleren en faciliteren van de lokale economie en de verbetering van het milieu en de leefbaarheid van de betreffende gemeente op de eigen lokale schaal. Op regionale schaal zijn het Waterschap Scheldestromen (waar het gaat om wateropgaven) Evides (drinkwatervoorziening; semi-overheid) en de Provincie Zeeland belangrijke stakeholders. Verder wordt de samenwerking gezocht met de Zuidwestelijke Delta, het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland en Unesco Geopark Schelde Delta. Ook wordt binnen projecten door de LAG de samenwerking gezocht met de provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland, maar anders dan bijvoorbeeld OP-Zuid, zijn er bij LEADER in iedere provincie andere openstellingstermijnen die niet altijd matchen.

Onderwijs- en kennisinstellingen voor arbeidsmarkt vraagstukken en triple helix samenwerking

In het gebied zijn verschillende onderwijsinstellingen aanwezig. ROC's, middelbaar en voortgezet onderwijs, Scaldia, HZ University of Applied Sciences, en University College Roosevelt. In 2022 is er ook een joint research center geopend, wat wordt gebruikt als onderzoeksinstituut voor MBO, HBO en WO-onderwijs. Deze instellingen zijn belangrijk voor de aantrekkelijkheid van Zeeland voor jongeren. Kennis- en innovatienetwerken zoals Campus Zeeland en FoodDelta Zeeland bevorderen kennisdeling tussen bedrijven en kennisinstellingen, en faciliteren cross-sectorale samenwerkingen. In dit rijtje mag ook Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek (NIOZ) niet ontbreken.

Agrariërs en het landelijk gebied zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden

Zeeland heeft een grote agrarische sector. Er zijn diverse partijen actief in en rond de landbouw, zoals Poldernatuur Zeeland, ZLTO, NFO, CZAV, Delphy, proefboerderij Rusthoeve, en ZAJK, die de belangen van het agrarische gebied en van agrariërs ondersteunen. Boeren zijn belangrijk voor de opgaven die er zijn in het landelijk gebied en kunnen ook begunstigde zijn van LEADER subsidies.

Tallose betrokken bewoners die georganiseerd zijn in dorps- en wijkverenigingen

In Zeeland is er in de vele kernen, dorps- en buurthuizen, wijkverenigingen, religieuze groepen en andere maatschappelijke verenigingen, een sterke cohesie. Dat wordt ook als kracht benoemd door bewoners tijdens de gebiedssessies. Het blijkt echter lastig deze verschillende groepen met elkaar te verbinden, maar tegelijkertijd verbinden ze de inwoners van Zeeland en spelen daarmee een belangrijke rol in de leefbaarheid van de provincie. Dit biedt kansen om initiatieven die dezelfde doelen nastreven op een grotere schaal te verenigen en te motiveren om een actievere rol in de samenleving in te nemen, eventueel met behulp van de overheid. Het LEADER-programma biedt bij uitstek de mogelijkheid om dergelijke initiatieven met een bottom-up aanpak te ondersteunen en cross-sectorale samenwerking aan te sporen met behulp van de LAG.

3 Strategie

Dit hoofdstuk beschrijft de hoofdlijnen waar LEADER zich binnen de provincie Zeeland op richt. De ontwikkelbehoeften (zoals beschreven in het vorige hoofdstuk) zijn gebaseerd op de SWOT-analyse en de gebiedssessies. Binnen deze strategie is per thema beschreven welke doelen worden beoogd en welke aanpak wordt gebruikt. Ook zijn er ter inspiratie en illustratie enkele projectideeën en acties beschreven.

3.1 Strategie: inhoudelijke thema's & doelstellingen

Bottom-up totstandkoming van de prioriteiten & verder aangescherpt en getoetst

Deze LOS richt zich op het maken van impact op een aantal inhoudelijke opgaven, die gedragen worden vanuit de samenleving. Op basis van de interviews, twee rondes van drie gebiedssessies in de Zeeuwse streken en de beleids- en gebiedsanalyse, zijn samen met bewoners van het gebied vijf prioriteiten voor het LEADER-programma geformuleerd. Deze prioriteiten geven antwoorden op opgaven die spelen in het landelijk gebied van Zeeland. Alle input van de gebiedssessies is meegewogen en verslaglegging van de gebiedssessies is teruggekoppeld naar de deelnemers. Uit alle input vanuit de eerste ronde gebiedsbijeenkomsten is een 'rode draad' gedestilleerd, die in de tweede ronde van de gebiedsbijeenkomsten is getoetst bij deelnemers. Hierbij is het draagvlak voor de prioriteiten en de brede concept-LOS getoetst. De overgrote meerderheid van de deelnemers gaf aan zich in de vijf geschetste thema's/prioriteiten te herkennen en men wilde geen thema laten vallen. Er zijn op basis van de gesprekken met bewoners en organisaties nog wel aanpassingen (vooral op detailniveau) gedaan. Aan de hand van de input die tijdens deze tweede ronde gebiedssessies is opgehaald zijn de thema's en doelstellingen van de LOS verder aangescherpt. Via [Verslagen Gebiedssessies LEADER | Provincie Zeeland](#) zijn de verslagen van de gebiedssessies te raadplegen.

Op basis van dit gebiedsproces zijn vijf thema's of doelen geformuleerd. Met inzet op deze doelen, wordt zowel de economische, natuurlijke als sociale innovatieve potentie van Zeeland benut en worden ook stappen gezet ten behoeve van verduurzaming van het platteland. Projecten dienen zich te richten op één of meer van de volgende prioriteiten/thema's:

- 1. Duurzame recreatieve ontwikkeling in balans met het gebied (duurzaam toerisme en recreatie);**
- 2. Toekomst voor een klimaatbewust en biodivers Zeeland (klimaat en biodiversiteit);**
- 3. Voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen (wateropgaven);**
- 4. Zeeuwse ketens en kringlopen (circulaire economie);**
- 5. Explorerende samenleving met zorg voor elkaar (sociale samenhang & voorzieningenniveau).**

De doelen en activiteiten binnen de vijf thema's worden hieronder inhoudelijk toegelicht.

Wat beoogt LEADER in alle projecten

Voor alle LEADER-projecten geldt, dat deze het bedrijfs- of particuliere belang aantoonbaar moeten overstijgen. Alleen projecten met een bredere maatschappelijke betekenis of belang binnen bovenstaande prioriteiten/thema's komen in aanmerking voor subsidie. Het is dus van belang om het bredere maatschappelijke belang aan te tonen. Daarnaast dient in projecten samengewerkt te worden: balans en samenwerking zijn typische kenmerken van LEADER. Balans betekent dat er duurzame ontwikkeling moet zijn binnen de thema's waaraan gewerkt wordt. Het is belangrijk dat projecten die gefinancierd worden ook doorgezet worden. LEADER werkt zo als een 'kickstarter'; eenmalige activiteiten worden niet gesubsidieerd.

1. Duurzame recreatieve ontwikkeling in balans met het gebied

Opgaven

Door de ligging aan zee heeft de provincie Zeeland een natuurlijke aantrekkingskracht op recreanten en toeristen. Mensen komen naar Zeeland voor de rust, ruimte, duinen en zee, watersport, authentieke dorpen, steden en erfgoed waaronder de Deltawerken. Ook heeft de provincie Zeeland kwalitatief goede verblijfsaccommodaties en horeca- en dagrecreatievoorzieningen. Toerisme en recreatie draagt in veel Zeeuwse dorpen en steden in positieve zin bij aan het voorzieningenniveau, waar bewoners ook van profiteren. Een voorbeeld hiervan is het relatief grote aantal culinaire parels binnen Zeeland en het aanbod aan winkels dat hoger ligt dan wat op basis van het aantal inwoners mogelijk zou zijn.

Tegelijkertijd levert toerisme en recreatie in toenemende mate, met name in de kustgebieden, druk op vanwege een te grote toestroom in het hoogseizoen. Er heeft in de afgelopen 20 jaar een grote groei van het aantal verblijfsaccommodaties plaatsgevonden, wat leidt tot hogere toeristische druk in de kustgebieden met negatieve neveneffecten zoals files en overlast. Bovendien zijn veel kampeerplekken in de afgelopen tijd omgevormd tot blijvende bebouwing, met grote ruimtelijke gevolgen.

De opgave is om naar een duurzame(re) vorm van toerisme en recreatie te gaan, in balans en in samenhang met de gebiedskenmerken en bewustwording hierover te laten toenemen. Hierbij is het tegengaan van overtoerisme en het spreiden van toeristische druk in tijd en ruimte van belang. Het inspelen op trends, ontwikkelen van nieuwe concepten in het achterland en bevorderen van technologische voorzieningen, kunnen onderdeel uitmaken van de oplossingen voor deze opgaven.

Doel van projecten

Een sterke toeristische en recreatiesector, die de kwaliteit van het gehele gebied benut en versterkt. Er wordt gestreefd naar duurzaam kwaliteitstoerisme met betere spreiding van toerisme in ruimte (minder aan de kust, meer in het 'achterland') en tijd (seizoenverlenging, groei winter). Er wordt gestreefd naar een jaarrond toeristisch-recreatief product met oog voor de natuur en het landelijk gebied.

Subdoelen zijn:

- *Het vergroten van de spin-off van toerisme voor het platteland van Zeeland.*
- *Het creëren en/of verbinden van kleinschalige, bijzondere verblijfs- en bezoeksmogelijkheden.*
- *Het buiten het hoogseizoen en/of buiten de toeristische hotspots toevoegen van bijvoorbeeld culturele plattelandsbelevingen/evenementen/exposities/culinair gebied/etc. die bijdragen aan de aantrekkelijkheid voor bezoekers.*
- *Samenwerking/arrangementontwikkeling tussen bedrijven uit de toeristische sector en/of met andere sectoren ten gunste van het platteland.*

Beoogde output en resultaten

De output die gerealiseerd wordt, is afhankelijk van projectaanvragen. Voorbeelden van beoogde outputs zijn als volgt geformuleerd:

- vernieuwende kleinschalige recreatieve concepten creëren waarbij onder andere rust, (natuur)educatie, erfgoed, gastheerschap en natuurbeleving worden gecombineerd om de identiteit van het gebied en belangrijke cultuurdragers te versterken en te verduurzamen, bijvoorbeeld door landschapsbiografie, route- en productmarktontwikkeling.
- vernieuwende duurzame vervoersconcepten die de druk in de kustzone verkleinen en de verbinding met het achterland versterken.
- nieuwe samenwerkingen die bijdragen aan het behouden van het voorzieningenniveau op het platteland, en tevens een recreatieve functie vervullen.
- voorbeeldprojecten ten behoeve van kwaliteitsverbetering van verouderde toeristische accommodaties, welke een grote bijdrage leveren aan opgaven op het gebied van energie, klimaatbestendigheid, circulariteit en de eisen van deze tijd

- initiatieven waarbij de verbinding gemaakt wordt tussen toerisme en cultuur, waarbij een bijdrage geleverd wordt aan duurzaam kwaliteitstoerisme enerzijds en een hoog voorzieningenniveau/bijdrage aan de leefbaarheid voor de inwoners anderzijds.
- vernieuwende ontwikkelingsgerichte recreatieve toeristische concepten die bijdragen aan het behoud en versterken van de typische gebiedsbebouwing en leefbaarheid op het platteland.

Toelichting & activiteiten

De structuur van de recreatieve sector in het gebied kenmerkt zich door een veelheid aan bedrijven met onderlinge concurrentie. Voor het gebied zou het goed zijn dat bedrijven veel meer samen de toeristisch-recreatieve structuur versterken of toeristische pakketten aanbieden. Het ontbreekt nu vaak aan intensieve samenwerking tussen ondernemers onderling (vooral de grote met enkele kleinere) die samen een pakket aan belevingen aanbieden. Daarnaast kan samenwerking tussen ondernemers en maatschappelijke groepen mogelijkheden scheppen die voorzieningen voor toeristen en bewoners integreren. Daarmee worden investeringen effectiever benut. Juist in dit soort combinaties schuilen nieuwe verdienmodellen. Om de sector als geheel sterker te maken, wordt samenwerking gestimuleerd. Bijvoorbeeld door grote aan kleine bedrijven te koppelen en samen nieuwe producten te ontwikkelen, om ook nieuwe markten aan te boren. Ook worden mogelijkheden in het 'achterland' sterker gekoppeld aan de intensieve kustrecreatie. De stedelijke culturele voorzieningen en de openheid en beleving van het platteland bieden wellicht ook nieuwe mogelijkheden waar ondernemers en bewoners op in kunnen spelen. Deze samenwerking zal ook de samenhang in het gebied versterken. Opgemerkt wordt dat verduurzaming van bedrijfsprocessen en/of vastgoed van toeristisch-recreatieve ondernemingen buiten de scope van dit LEADER-programma valt.

2. Toekomst voor een klimaatbewust en biodivers Zeeland

Opgave

Er wordt gewerkt aan een duurzaam en klimaatbestendig en robuust Zeeland waarbij de biodiversiteit behouden blijft of zelfs wordt verbeterd. Er liggen tal van kansen in het landelijk gebied.

Doel van projecten

Verduurzaming (energie, circulaire economie en klimaat) in de kernen en in het landelijk gebied aanjagen, bewustwording hierover creëren, experimenteren met circulaire economie in het landelijk gebied en behouden en verbeteren van de biodiversiteitswaarde van het landelijk gebied.

Subdoelen zijn:

- *Experimenteren met circulaire economie en verbetering van circulaire businessmodellen.*
- *Samenwerkingen tussen organisaties en bewoners stimuleren ter bevordering van biodiversiteit en klimaatbewustzijn.*
- *Stimuleren van energieneutraal en klimaatbewust ondernemen.*
- *Innovatieve pilots met nieuwe teelten, passend bij het veranderende klimaat in het landelijk gebied.*
- *Meer groen in kleine kernen ten behoeve van soortendiversiteit en tegen wateroverlast en hittestress.*

Beoogde output en resultaten

De output die gerealiseerd wordt, is afhankelijk van projectaanvragen. Voorbeelden van beoogde outputs zijn als volgt geformuleerd:

- vernieuwende concepten waarbij inwoners, samen met natuurorganisaties, agrariërs, waterschappen, landschapseigenaren, stichtingen- en verenigingen of ondernemers nadenken hoe de biodiversiteit verbeterd kan worden, of hoe het energie verbruik kan worden verminderd, of hoe het klimaatbewustzijn kan worden vergroot.
- projecten ter bevordering van biodiversiteit en klimaatadaptatie in kleine kernen.

- voorbeeldprojecten, met een bovenlokale uitstraling, op het gebied van energieneutraliteit en/of klimaatbewust ondernemen op het platteland in diverse sectoren.
- voorbeeldprojecten waarbij nieuwe teelten worden uitgetoet, passend bij het toekomstige klimaat vanwege toenemende droogte, verzilting en opwarming van het gebied.

Toelichting & activiteiten

Bovenstaande doelstelling is breed geformuleerd, omdat veel typen projecten kunnen passen bij opgaven op het vlak van klimaat en biodiversiteit. Er wordt gedacht aan de verduurzaming van plattelandsproductie (teelt, biobased, kleinschalige maakindustrie), biodiversiteitsprojecten en projecten m.b.t. klimaatbewust ondernemen, en klimaatadaptatie. Ook experimenten met circulaire economie en pilots in het landelijk gebied vallen hierbinnen. Ook educatie en bewustwording over deze thema's valt binnen de scope.

Ondersteuning van individuele bewoners, bijvoorbeeld bij energiearmoede of verduurzaming, valt buiten het LEADER-programma.

3. Voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen

Opgave

De provincie Zeeland heeft een karakteristiek, veerkrachtig en aantrekkelijk landschap, wat gevormd is door het water. Zeeland is afhankelijk van regenwater voor zoetwatervoorziening, want er zijn geen zoetwaterrivieren. Voor de gezondheid van de Zeeuwse natuur en bodem is de kwaliteit van water en de beschikbaarheid van zoetwater essentieel. Binnen het LEADER-programma kunnen niet alle bestaande wateropgaven opgelost worden. Daarvoor is de opgave (veel) te groot. De belangrijkste opgaven op dit vlak zijn dan ook voldoende zoetwater beschikbaarheid en weerbaarheid tegen zoetwatertekorten en educatie en bewustwording hierover.

Doel van projecten

Verbeteren van de zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen, door middel van de uitvoering van projecten die het gebruik van drinkwater verminderen, hemelwater in het grondwater doen afvloeien om verzilting tegen te gaan en om vernieuwende voorbeelden van zoetwaterbeschikbaarheid voor de plattelandseconomie te realiseren.

Subdoelen zijn:

- *Realiseren van vernieuwende methoden van (zoet)waterberging en infiltratie en/of afkoppelen van hemelwater van het rioolsysteem o.a. voor het tegengaan van verzilting.*
- *Vernieuwende methoden toepassen om drinkwatergebruik te verminderen, hergebruik van water te stimuleren en/of water te ontzilten.*

Beoogde output en resultaten

De output die gerealiseerd wordt, is afhankelijk van projectaanvragen. Voorbeelden van beoogde outputs zijn als volgt geformuleerd:

- pilotprojecten waarbij regenwater op een vernieuwende wijze wordt gebufferd, zout water wordt ontzilt, of waarbij sprake is van een innovatieve manier van drinkwater besparen, die kunnen worden toegepast in één of meerdere sectoren.
- pilotprojecten waarbij (rest/afval)water op een innovatieve manier wordt hergebruikt.
- projecten die zich richten op educatie en voorlichting binnen de Zeeuwse wateropgaven, zoals bewust gebruik van drinkwater.

Toelichting & activiteiten

Gedacht kan worden aan een pilotproject voor de afkoppeling van hemelwater bij uiteenlopende voorzieningen. Zo gaat regenwater niet het riool in, maar infiltreert het (waardoor verzilting van het grondwaterpeil verminderd wordt). Wat ook kan is dat hemelwater gebruikt wordt voor het doorspoelen van het toilet, zodat hieraan geen drinkwater besteed wordt (het gaat hierbij niet om individuele huishoudens). Zo wordt drinkwater beter gebruikt (waardoor de vraag naar drinkwater afneemt!) en wordt er minder energie gebruikt voor het zuiveren van water, wat ook duurzaam is. Projecten waarin watermaatregelen gefinancierd worden moeten een aantoonbaar positief effect hebben op de wateropgaven die spelen in de provincie Zeeland.

4. Zeeuwse ketens en kringlopen

Opgave

Zeeland staat bol van de lokale producten. Er is dan ook een grote behoefte in Zeeland om Zeeuwse ketens en kringlopen beter met elkaar te verbinden. Door productie en consumptie dicht bij elkaar te brengen wordt de kloof tussen boer en burger verkleind. Dit vergroot het bewustzijn en de verdraagzaamheid naar elkaar toe, bovendien vermindert het verkeersbewegingen en is het duurzaam. Zo kunnen er slimme cross-overs ontstaan tussen recreatie en toerisme aan de ene en landbouw en visserij aan de andere kant. Er zijn binnen de provincie Zeeland op dit vlak al een aantal nieuwe initiatieven ontstaan, maar er liggen nog meer kansen om de circulaire economie te versnellen en productie en consumptieketens te verkorten en met elkaar te verbinden.

Doel van projecten

Producenten en consumenten dichtbij elkaar brengen. Het doel is om de plattelandseconomie steeds meer zelfvoorzienend te maken, levensduur van producten te verlengen en grondstofgebruik te verminderen en hierin aansprekende voorbeelden te financieren en bewustwording te creëren bij bewoners en bezoekers.

Subdoelen zijn:

- *Realiseren van korte ketens in voedselproductie en consumptie en biobased bouwmaterialen.*
- *Grotere bewustwording over de wijze van voedselproductie en het belang van de agrarische sector voor de streek en hierin aansprekende voorbeelden financieren.*

Beoogde output en resultaten

De output die gerealiseerd wordt, is afhankelijk van projectaanvragen. Voorbeelden van beoogde outputs zijn als volgt geformuleerd:

- projecten die de gemeenschap en het platteland verbinden, en/of waardoor bewoners en bezoekers zich bewust worden van de wijze van produceren van voedsel en het belang van de agrarische sector voor het gebied.
- pilotprojecten waarbij nieuwe verdienmodellen of nieuwe korte(re) ketens of gesloten kringlopen worden gerealiseerd waardoor ook minder grondstoffen gebruikt worden of afval beter benut, bijvoorbeeld in de circulaire bouw, infrastructuur, landbouw en recreatie en toerisme.
- nieuwe teelten of vormen van alternatieve verdienmodellen zoals een voedselbos die voor de Zeeuwse markt worden geproduceerd, gericht op circulaire economie (bijvoorbeeld biobased bouwmaterialen,) en Zeeuwse ketens en kringlopen.
- nieuwe samenwerkingen om reeds bestaande korte ketens (beter) met elkaar te verbinden.
- voorbeeldprojecten waarbij volledig circulair met herbruikbaar materiaal gebouwd wordt en of gebruik van duurzame circulaire materialen voor aanleg van openbare infrastructuur.

Toelichting & activiteiten

Voorbeeldprojecten zijn productie en promotie van streekproducten, die in Zeeland aan de man gebracht worden. En ook: zoeken naar ‘nieuwe’ combinaties, bijvoorbeeld een voedselbos of agroforestry dat bijdraagt aan recreatie en verduurzaming landbouw. Ook kan (een deel van) de landbouwgrond anders ingericht worden, bijvoorbeeld een pilot om van agrarische grond vlas of hennep te telen voor circulaire bouwproducten. Zo’n pilot kan meer inzicht geven in de businesscase voor deze en dergelijke producten en kan zo bijdragen aan de verduurzaming van de landbouwsector. Ook in Zeeland is de druk op de ruimte een issue. Het combineren van functies (recreatie, ontmoeting, natuur, landbouw en verduurzaming) wordt – waar mogelijk – nagestreefd.

5. Explorerende samenleving met zorg voor elkaar

Opgave

Er zijn verschillende sociale opgaven waar deze thematische lijn een antwoord op formuleert. Zo staat het voorzieningenniveau in het landelijk gebied op verschillende plekken onder druk. Ook worden mensen steeds ouder (wat iets goeds is), maar mede als gevolg hiervan neemt de druk op de zorg toe. Dat wordt nog versterkt door de krapte op de arbeidsmarkt. Daardoor zijn mensen steeds meer op elkaar aangewezen. Laagdrempelige plekken, waar inwoners van alle leeftijden elkaar kunnen ontmoeten zijn daarom belangrijk voor het landelijk gebied, maar die zijn er onvoldoende. In contrast staat de individualiserende samenleving dat als risico heeft dat het de sociale samenhang en de veiligheid op het Zeeuwse platteland ondergraaft. Als gevolg van de individualiserende samenleving, corona en vergrijzing neemt ook eenzaamheid toe onder verschillende groepen, waaronder ouderen, maar ook onder jongeren.

Een andere opgave ligt op het vlak van leefstijl en bewegen. Bewegen is belangrijk voor de gezondheid. Dat geldt in het bijzonder voor buiten bewegen, sporten en spelen. Kinderen en jongeren zijn steeds minder buiten; te weinig beweging en overgewicht zijn ook op het Zeeuwse platteland steeds meer voorkomende problemen. Het promoten van een gezonde levensstijl en voldoende sport en beweging is dus een belangrijke opgave in Zeeland.

Ook is het voorkomen van ‘braindrain’, het wegtrekken van jongeren die elders een HBO- of WO-opleiding gaan doen, een belangrijke opgave in Zeeland; het binden van jongeren aan Zeeland is daarmee een opgave. Daarnaast is er een opgave op het vlak van inclusiviteit, het meedoen van verschillende groepen aan de samenleving, waaronder kwetsbare groepen. Juist op het Zeeuwse platteland is het belangrijk dat iedereen mee kan doen en de sociale cohesie versterkt wordt. Het LEADER-programma kan een positieve bijdrage leveren aan sociale opgaven die spelen in de provincie. Er wordt gewerkt aan een explorerende samenleving (ontwikkeling, ontdekking, verbetering) met zorg voor elkaar en voor de streek. Een samenleving waarin naar elkaar omgekeken wordt en naar onze mooie streek.

Doel van projecten

Tegengaan van eenzaamheid, versterken van de sociale cohesie en veiligheid en ondersteunen van kwetsbare groepen, het promoten van een gezonde levensstijl, sport en bewegen, het tegengaan van leegstand in gemeenschapsgebouwen en het waar mogelijk tegengaan van braindrain door middel van arbeidsmarktprojecten.

Subdoelen zijn:

- *Een gelukkige, fysiek en mentaal gezonde bevolking nastreven, met een gezonde levensstijl en voldoende beweging en educatie hierover.*
- *Zorgdragen voor nuttige en gewaardeerde voorzieningen & organisaties in de streek.*
- *Verminderen en/of oplossen van leegstand van gemeenschapsgebouwen of agrarische bebouwing door een nieuwe maatschappelijke functie te huisvesten die beter aansluit bij de lokale behoefte.*

Beoogde output en resultaten

De output die gerealiseerd wordt, is afhankelijk van projectaanvragen. Voorbeelden van beoogde outputs zijn als volgt geformuleerd:

- vernieuwende duurzame vervoersconcepten welke bijdragen aan de bereikbaarheid van voorzieningen in het achterland.
- vernieuwende (woon)zorgconcepten waarbij zorg voor ouderen of gehandicapten op het platteland behouden blijft.
- vernieuwende arbeidsmarktconcepten, gericht op het binden van jongeren aan Zeeland.
- vernieuwende meerjarige culturele initiatieven met waar mogelijk aandacht voor jongeren en/of jong volwassenen en (hulpbehoevende) ouderen.
- nieuwe initiatieven die een gezonde levensstijl, sport en bewegen promoten voor jongeren en/of ouderen.
- nieuwe samenwerkingen waarbij bestaande voorzieningen op een vernieuwende wijze worden ingezet, waardoor ze behouden kunnen blijven, of beter kunnen worden benut, passend bij de behoefte van het gebied.

Toelichting & activiteiten

Binnen deze thematische lijn wordt gewerkt aan een sociale en zelfredzame bevolking.

Een samenleving waarin naar elkaar wordt omgekeken, waarbij oog en zorg is voor elkaar en waarin sociale innovaties een plaats kunnen vinden. Voorbeelden van projecten zijn vernieuwende (woon)concepten waarbij zorg voor speciale doelgroepen op het platteland behouden blijft. Ook arbeidsmarktprojecten, bijvoorbeeld gericht op het tegengaan van braindrain en/of het binden jongeren aan Zeeland vallen hieronder.

Culturele voorzieningen zijn belangrijk, zowel sociaal gezien (speelt een belangrijke rol bij inclusiviteit van diverse bevolkingsgroepen) als fysiek-ruimtelijk en voor het vergroten van de leefbaarheid. De culturele sector en de Zeeuwse (dorps)cultuur kunnen daaraan een bijdrage leveren.

Er zijn ook projecten denkbaar die de sociale cohesie versterken en inclusiviteit van kwetsbare groepen verbeteren (bijvoorbeeld: jongeren, ouderen, mensen met een migratieachtergrond en LHBTIQ+'ers). Denk bijvoorbeeld aan een andere benutting van bestaande plattelandsvoorzieningen, zodat deze behouden blijven en/of beter benut worden. Er wordt gestreefd naar locaties met een combinatiefunctie, die zaalhuur, ontmoeting, praktijkruimtes voor kunstenaars of andere culturele functies, zorgfuncties (zoals fysiotherapeuten, psychologen, e.d.), dagbesteding en kleinschalige horeca mogelijk maken. Ook kan LEADER bijdragen in de ondersteuning van de ontwikkeling van woonconcepten voor speciale doelgroepen (bijvoorbeeld gehandicapten of dementerende ouderen) met zorg hierbij.

Wat hier niet onder valt is financiering voor bijvoorbeeld een plattelandsontmoetingsdag: er moeten wat grotere en meer structurele investeringen gedaan worden in gebieden en voorzieningen. Het ondersteunen van individuele bewoners in sociale en/of zorgvragen valt ook buiten het LEADER-programma.

3.2 Meetbare doelstellingen & impact

In dit onderdeel worden doelstellingen en resultaten beschreven waaraan projecten dienen bij te dragen. Dat wordt gedaan aan de hand van een aantal resultaatindicatoren. Dit is ook de impact die we willen maken binnen de themalijnen. We zijn hierbij ambitieus maar wel realistisch.

3.2.1 Output doelstellingen

Output-doelstellingen zijn doelstellingen op het gebied van de prestaties die de LAG wil leveren. Het is belangrijk hieraan bij te dragen als initiatiefnemer van projecten.

Thema / onderwerp	Indicator	Streefwaarde (in 2028)
Algemeen	Totaal aantal uitgevoerde LEADER-projecten	20 projecten, verdeeld over de 5 themalijnen
Thema 1. Duurzame recreatieve ontwikkeling in balans met het gebied;	Aantal projecten met het hoofdthema duurzame recreatieve ontwikkeling in balans met het gebied.	4 projecten met nieuwe voorbeelden van producten en/of kleinschalige recreatieve concepten
Thema 2. Toekomst voor een klimaatbewust en biodivers Zeeland;	Aantal projecten met hoofdthema klimaatbewustzijn en/of biodiversiteit	4 biodiversiteits- en klimaatadaptatie/mitigatie projecten
Thema 3. Voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen;	Aantal projecten met hoofdthema zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen	4 projecten over zoetwaterbeschikbaarheid
Thema 4. Zeeuwse ketens en kringlopen;	R.10 Betere organisatie van de toeleveringsketen: aandeel landbouwbedrijven dat deelneemt aan producentengroepen, producentenorganisaties, lokale markten, korte ketens van toeleveringsketens en kwaliteitsregelingen	15 bedrijven
	Aantal projecten met hoofdthema Zeeuwse ketens en kringlopen	4 projecten
Thema 5. Explorerende samenleving met zorg voor elkaar.	R.42 Bevordering van sociale inclusie: aantal personen dat wordt bereikt door ondersteunde projecten voor sociale inclusie (= aantal personen dat onder ondersteunende projecten voor sociale inclusie valt)	500 personen die bereikt worden door ondersteunende projecten
	Aantal projecten met hoofdthema explorerende samenleving met zorg voor elkaar	4 projecten

3.2.2 Outcome doelstellingen

Outcome-doelstellingen zijn doelstellingen op het gebied van de maatschappelijke effecten de LAG wil bereiken. Het is belangrijk dat projecten hieraan bijdragen.

Thema / onderwerp	Indicator	Streefwaarde (in 2028)
Algemene outcome doelstelling	R.41 Het Europese platteland verbinden: aandeel van de plattelandsbevolking dat profiteert van verbeterde toegang tot diensten en infrastructuur	10.000 personen
Algemene outcome doelstelling	R.38 LEADER-dekking: Aandeel van de plattelandsbevolking dat onder lokale ontwikkelingsstrategieën valt	In Zeeland: 312.000 van 387.000 inwoners (81%); dat is nu ook al het geval.
Algemene outcome doelstelling	R.37 Groei en banen in plattelandsgebieden: nieuwe banen gesteund	5 fte

De belangrijkste uiteindelijke impact die wordt beoogd is bijdragen aan behoud en verbetering van de leefbaarheid op het Zeeuwse platteland, maar dat is moeilijk is een simpele indicator te vangen en bovendien van veel meer afhankelijk dan van het LEADER-programma alleen.

4 Activiteitenplan

Inleiding activiteitenplan

In hoofdstuk 3 is de strategie waar LEADER zich de komende periode in Zeeland op richt uiteengezet. Om de doelstellingen die in het vorige hoofdstuk zijn geformuleerd te realiseren, zijn concrete acties nodig. Dit hoofdstuk legt een brug tussen de eerder beschreven strategie en de beoogde doelstellingen, en beschrijft welke activiteiten er nodig zullen zijn om deze doelen te behalen; zowel qua projecten, als qua samenwerking, aanjaagkosten en deskundigheidsbevordering en qua communicatie en administratie. Naast de algemene verantwoordelijkheden zoals het openstellen van het programma en selecteren van projecten, zal de LAG bij dit proces een proactieve rol aannemen en meedenken met partners over projectideeën en formuleringen.

Een bottom-up aanpak is bij de activiteiten een belangrijke voorwaarde bij LEADER projecten. Om tot realisatie van de doelstellingen te komen is samenwerking een vereiste, ook moeten projecten een duidelijke maatschappelijke meerwaarde hebben en het eigen bedrijfsbelang overstijgen. Om de samenwerking tussen partijen en gebieden te faciliteren en bottom-up initiatieven te versterken zal de LAG proberen partijen samen te brengen, deuren te openen en trajecten te organiseren om kennisdeling binnen netwerken te stimuleren. De verdere rol van de LAG staat beschreven in [hoofdstuk 5](#). Ook speelt de LAG een belangrijke rol in het bestuur en de organisatie, communicatie en administratie van het Zeeuwse LEADER-programma. In dit hoofdstuk wordt nader beschreven welke activiteiten er op dit vlak uitgevoerd worden.

De activiteiten zijn onder te verdelen in de uitvoering van projecten, samenwerkingen organiseren en stimuleren, aanjagen en deskundigheidsbevordering, bestuur en organisatie van de LAG, communicatie en administratie. Wat onder deze activiteiten valt wordt hieronder kort toegelicht.

4.1 Uitvoering van projecten

Om de doelstellingen te realiseren worden projecten uitgevoerd die gericht zijn op het stimuleren, opzetten of doorbouwen van samenwerking. Daarbij wordt gedacht aan het opzetten van broedplaatsen (of denktanks) voor nieuwe 'ondernemers' ideeën. Idealiter ontstaan hieruit verbanden die de continue ontwikkeling van het gebied borgen. Het is dan ook belangrijk dat initiatieven van maatschappelijk belang zijn. Er wordt geïnvesteerd in netwerken, samenwerking en projecten. **Let op: projecten moeten passen binnen minimaal een van de vijf inhoudelijke thema's van deze LOS (zie [hoofdstuk 3](#) strategie). In dat hoofdstuk worden ook de beoogde inhoudelijke activiteiten en projectoutputs en resultaten nader toegelicht.** De LAG organiseert webinars in aanloop naar projectcalls voor het indienen van projecten. Ook stelt de LAG nog een ondersteuningsplan en handleiding voor aanvragers op.

Om projectindieners te faciliteren zal er van deze LOS een publiek vriendelijke versie worden gepubliceerd.

4.2 Samenwerking

Bij de uitvoering van projecten gaat het ook om de uitvoering van samenwerkingsprojecten. De insteek is dat alle projecten aan moeten sluiten bij een of meer van de thema's uit [hoofdstuk 3](#). Samenwerken is een belangrijk aspect van LEADER, zowel samenwerking binnen als de samenwerking met andere (grensoverschrijdende) gebieden. De wens is om te leren van andere gebieden die vergelijkbare projecten uitvoeren en ook Zeeuwse ervaringen met anderen delen. Dit betreft activiteiten die zijn gericht op voorbereiding (haalbaarheidsstudies, technische uitwerking, administratie en uitvoering). De LAG kijkt vooral naar gebieden waarvan geleerd kan worden, zodat er gezamenlijk samenwerkingsmodellen en verbanden ontwikkeld kunnen worden. Vanuit Zeeland wordt daarbij als eerste naar de ervaringen bij de 'buren' in Vlaanderen gekeken maar ook naar samenwerkingsmogelijkheden met Zuid-Holland en West-Brabant. De verwachting is dat daar in eerste

instantie mogelijkheden zijn voor contacten/projecten, die wellicht ook in Zeeland kunnen worden toegepast. Tegelijkertijd zijn er ook in Zeeland zelf talloze mogelijkheden om de samenwerking met diverse partijen te verbeteren. We verwijzen ook naar [hoofdstuk 2.4](#).

4.3 Aanjaagactiviteiten

De LAG jaagt zelf aan en draagt bij aan deskundigheidsbevordering in het gebied. Dat doet de LAG via de eigen competenties, middels het eigen netwerk. Het gaat hierbij dus vooral om procesactiviteiten, in samenwerking met gebiedspartners. Deze activiteiten dragen daardoor bij aan het creatiever en ambitieuzer maken van projecten, met meer partners en meer impact. Zo gaat de LAG zelf als verbinder én projectontwikkelaar op stap.

4.4 Deskundigheidsbevordering in het gebied

Zoals onder 4.3 al aangegeven, heeft de LAG zelf een belangrijke rol in de deskundigheidsbevordering in het gebied. Aanjagen en het bevorderen van deskundigheid lopen in de ogen van de Zeeuwse LAG naadloos in elkaar over. De LAG zal jaarlijks beoordelen of extra inspanningen op dit vlak nodig zijn en daar zelf het voortouw in nemen.

4.5 Communicatie

Om een samenwerkingsstructuur op te kunnen zetten zullen de LAG-leden veel met het gebied in contact moeten zijn. Hiervoor kunnen zij gebruik maken van communicatiemiddelen zoals social media voor het oproepen van activiteiten, het bekend maken van de nieuwe werkwijze en vooral ook voor het delen van informatie van initiatieven en van bemoedigende resultaten. Hiervoor stellen zij een communicatieplan op wat gedurende de uitvoering wordt gemonitord. Ook zal er gebruik gemaakt kunnen worden van de communicatiemiddelen vanuit de Provincie Zeeland, zoals de website <https://www.zeeland.nl>.

4.6 Administratie

De LAG Zeeland heeft geen formele juridische structuur. Op verzoek van de LAG zal de Provincie Zeeland de administratie van de beheerskosten uitvoeren en de daarop betrekking hebbende subsidie aanvraag indienen. Provincie Zeeland ondersteunt de LAG verder ook met de volgende taken:

- beheerder van het totale LEADER budget voor Zeeland;
- administratie van het beheerbudget;
- opstellen van verplichte rapportages aan het betaalorgaan.

5 Organisatie

In dit hoofdstuk is de interne organisatie van LEADER Zeeland uitgewerkt.

5.1 Positie, taken & bevoegdheden LAG

Centraal in het besluitvormingsproces

De LAG staat centraal in het besluitvormingsproces over de besteding van de LEADER-gelden in de provincie Zeeland. Dat gaat op de volgende wijze:

- Opstellen en publiceren van oproepen tot het indienen van voorstellen;
- Stimuleren, genereren, activeren van het indienen van aanvragen die meetbaar bijdragen aan de thema's en doelen uit de LOS;
- Beoordelen en selecteren van ingediende projecten op basis van de selectie- en beoordelingscriteria zoals opgenomen in de LOS;
- Selecteren van projecten, bepalen van de steunbedragen en voorleggen van voorstellen aan GS om de subsidie te verlenen;
- Begeleiden van projectaanvragen na de selectie, tot en met vaststellingsbeschikking;
- Rapportages over de voortgang van projecten;
- Aansturen van monitoring over de voortgang van de LOS en monitoring en evaluatie;
- Verzorgen van communicatie en voorlichtingsactiviteiten;
- Samenwerken en overleg voeren met gebiedspartijen inzake thema's uit de LOS;
- Terugkoppelen naar de eigen netwerken.

Jaagt aan en zoekt verbinding tussen actoren

De LAG jaagt projecten aan door verbinding te zoeken met belangrijke schakels in het gebied zoals onder andere bestaande onderwijsinstellingen, Midden- en Klein Bedrijf (MKB), ondernemersnetwerken, dorpsraden/plaatselijke belangen, ZLTO, het Waterschap en de gemeenten. Voor bepaalde activiteiten zal de LAG een tijdelijke werkgroep of een tijdelijke denktank instellen. Op deze manier kunnen meer mensen bij het LEADER-proces betrokken worden en een bijdrage leveren aan de lokale ontwikkeling (bijvoorbeeld voor het ontdekken van kansen voor samenwerking of voor het beoordelen van verdienvermogen binnen de vrijetijdseconomie of agrarische sector).

Gaat versnippering tegen

Momenteel zijn lokale en regionale initiatieven vaak versnipperd, zelfs als deze (bijna) dezelfde doelen nastreven. De samenwerking kan beter en de mate van zelforganisatie (ook doordat de wereld steeds complexer wordt) loopt terug. Het LEADER-programma is een bottom-up programma. De Provincie Zeeland heeft een ondersteunende rol. De LAG wil de komende jaren de rol van 'initiator', 'aanjager' en 'verbinder' gaan vervullen, onder andere om projecten en projectideeën te helpen, met elkaar te verbinden en om projecten verder te helpen.

Bestuur en organisatie van de LAG

Naast externe activiteiten van de LAG worden ook interne procedures zoveel mogelijk gestroomlijnd. Bij een nieuwe strategie hoort immers een vernieuwende werkwijze. De LAG vergadert minimaal vier keer per jaar. Tijdens de vergadering beslist de LAG over openstellingen en beoordeelt ingediende projecten. De Provincie Zeeland zorgt voor de verslaglegging. De LAG neemt deel aan activiteiten en monitort projecten en voert een enquête uit na realisatie van projecten.

Ondersteuning LAG

Voor de uitvoering van de LOS wordt de LAG ondersteund door:

- Contactambtenaren van de Provincie Zeeland in de rol van secretaris/coördinator;
- De NSP-coördinator van de Provincie Zeeland;
- De Betaal- en Beheerautoriteit: de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO);

- Het Nationaal Netwerk voor het Platteland/de regieorganisatie GLB-NSP.

Secretaris & coördinator(en) LAG

Vanuit de Provincie Zeeland worden de secretaris- en coördinatorrol voor de LAG ingevuld. Hierbij horen de volgende competenties en taken die in opdracht van de LAG worden uitgevoerd:

- Moet professioneel zijn en continuïteit bieden;
- Is verantwoordelijk voor afstemming met het betaalorgaan;
- Is goed op de hoogte van het GLB/NSP 2023-2027 en van de verschillende fondsen/subsidies;
- Kan goed samenwerken, kan delegeren, is flexibel en gelooft in de kracht van mensen;
- Algemeen aanspreekpunt over LEADER, relevante gebiedspartijen en projectaanvragers;
- Afstemming met aanverwante programma's en activiteiten;
- Ondersteuning van de vergaderingen van de LAG en subgroepen. Hieronder vallen voorbereiding, bijwonen van vergaderingen, verslaglegging, procesbewaking en advisering;
- Houden van financieel overzicht over de uitputting van deelbudgetten en het totale budget;
- Voorleggen van aanvragen aan het betaalorgaan in verband met de EU-conformiteitstoets;
- Opzetten en coördineren van de voorlichting, communicatie en PR;
- Aanvragen en monitoren van beheerskosten 'kosten dynamisering' LEADER.
- Participeren in provinciale, landsdelige, landelijke en EU-netwerken;
- Tussentijds evalueren, monitoren en waar nodig voorstellen voor het bijstellen van de LOS voorleggen aan GS.

De taken worden door de secretaris en coördinator(en) van de LAG in overleg verdeeld. De provinciale NSP-coördinator van de Provincie Zeeland kan aangesproken worden op procedurekwesties met betrekking tot LEADER-projecten en is verantwoordelijk voor borging van de algehele voortgang van het programma en landelijke afstemming. Ook kan de NSP-coördinator indien nodig voor overleg worden uitgenodigd.

RVO

RVO toetst of een aanvraag aan alle verplichte EU-criteria (en eventuele provinciale criteria) voldoet. Op basis van deze 'instaptoets' worden projecten c.q. projectkosten uitgesloten die niet subsidiabel zijn op grond van deze criteria. Daarnaast treedt RVO op als betaalautoriteit. De administratie en het financieel beheer ligt in formele zin primair bij de betaalautoriteit, dit betreft financiële administratie van het programma en monitoring projectenvoortgang, uitbetaling van voorschotten en deelbetalingen, controle en uitbetaling van eindafrekeningen en advies over rechtmatigheid.

Nationaal Netwerk Platteland

Het Nationaal Netwerk Platteland wordt in deze periode ingevuld door de regieorganisatie GLB. Van de regieorganisatie wordt verwacht dat zij de LAG voorzien van relevante en actuele informatie over NSP/LEADER en dat zij waar nodig op verzoek ingeschakeld kunnen worden om te adviseren in het activeren van het gebied, het functioneren van de LAG c.q. bij capaciteitsopbouw activiteiten. LAG-leden worden aangemoedigd om bijeenkomsten vanuit het netwerk bij te wonen.

5.2 Profiel en samenstelling LAG

De LAG bestaat uit een compacte kerngroep, waarbij de relevante sectoren vanuit het gehele gebied vertegenwoordigd zijn. Er is een mooie afspiegeling gevonden van jong/oud/man/vrouw. Minimaal 51% van de leden van de LAG hebben zitting in de groep op persoonlijke titel zonder last of ruggespraak, maar met een duidelijke verantwoordelijkheid voor het mobiliseren van zijn of haar netwerk. De leden stellen zich niet op als belangenbehartiger voor een branche of een lokale overheid, maar zij dienen het gebied in zijn geheel. De leden zijn onafhankelijk en voorkomen dat zij vanuit eigen belang projecten of initiatieven de voorkeur geven. In tegenstelling tot de voorgaande perioden hoeft de voorzitter niet meer een bestuurder vanuit de Zeeuwse overheid te zijn.

De leden van de LAG zijn streekbewoners afkomstig uit verschillende streken in Zeeland, met diverse achtergronden/betrokkenheid bij organisaties/thema's. Kijkend naar de vijf thematische lijnen zijn dit ondernemers in recreatie en toerisme, waterpartijen, circulaire partijen en / ondernemersverenigingen / MKB-partijen en sociaal-maatschappelijke organisaties, het waterschap, gemeenten of dorpsverenigingen. Bij een midterm review kan de samenstelling van de LAG worden geëvalueerd en eventueel worden herzien, om verjonging mogelijk te maken en de samenstelling te laten aansluiten op de actualiteit, naast het borgen van continuïteit. De leden van de LAG voldoen aan een profielschets (houding en competenties). Hieronder worden daarvoor een aantal criteria of kwaliteiten genoemd. Voor bepaalde activiteiten kan de LAG een tijdelijke werkgroep of een tijdelijke denktank instellen of deskundigen raadplegen. Op deze manier kunnen meer mensen bij het LEADER-proces betrokken worden en een bijdrage leveren aan de lokale ontwikkeling.

De LAG is samengesteld op basis van selectiecriteria die aansluiten bij de LOS. Bij de samenstelling van de LAG is onder meer gekeken naar relevante kennis en ervaring, een aantoonbaar breed netwerk, vestigingsplaats en werkgebied, vertegenwoordiging van verschillende leeftijdsgroepen en geslacht, evenwichtige spreiding over Zeeland en capaciteiten om in verbindingen en cross-overs te denken.

Individuele LAG-leden hebben het volgende profiel en competenties:

- Hebben kennis van het gebied;
- Hebben een brede belangstelling voor plattelandsontwikkeling;
- Zijn deskundig op tenminste één van de in [hoofdstuk 3](#) beschreven thema's;
- Zijn in staat om voorbij het eigen of sectorale belang te denken, te oordelen en te handelen;
- Zijn in staat om aanvragen te beschouwen in het licht van de geformuleerde doelstellingen;
- Zijn in staat om samen te werken en in gezamenlijkheid te komen tot een afgewogen oordeel met mensen met verschillende achtergronden en met uiteenlopende belangen;
- Beschikken over goede communicatieve vaardigheden;
- Zijn integer en betrouwbaar en voorkomen belangenverstremming;
- Hebben draagvlak in het gebied;
- Hebben een netwerk in het gebied;
- Zijn bereid zich naast reguliere vergaderingen in te zetten voor deelactiviteiten en afvaardigingen.
- Kunnen voldoende tijd (minimaal 8 uur per maand) vrijmaken voor het maken en schakelen van ideeën, mensen, organisaties, het aanjagen/initiëren van LAG-projecten, voeren van intake gesprekken, voorbereidingen en het bijwonen van de LAG-vergaderingen, monitoren van LEADER-projecten, meewerken aan allerlei andere LAG-activiteiten en organiseren van gebiedsbetrokkenheid

De voorzitter van de LAG:

- Is binnen de provincie Zeeland een relatief bekend persoon en heeft charisma;
- Heeft bestuurlijke ervaring en inzicht in veranderingsprocessen;
- Is neutraal en onafhankelijk, positief kritisch en enthousiast;
- Heeft voldoende tijd beschikbaar;
- Is goed op de hoogte van wat er speelt in Zeeland en heeft draagvlak;
- Kan goed samenwerken, is flexibel en kan snel switchen;
- Gelooft in de kracht van mensen.

Een overzicht van de samenstelling en verdeling van stemgerechtigden binnen de LAG Zeeland is bijgevoegd in bijlage 3.

Reglement LAG

LAG-leden hebben een nadrukkelijke inspanningsverplichting om bij alle LAG-vergaderingen aanwezig te zijn. De vergaderdata worden aan het begin van een kalenderjaar in overleg met de voorzitter vastgesteld voor het lopende kalenderjaar. Indien een LAG-lid twee keer zonder vooraf

bericht met gegronde reden (ziekte, overlijden in de familie- of kennissenkring, calamiteiten) verstek laat gaan, kan de LAG besluiten om deze functie vacant te stellen. Ook bij tussentijds vertrek van een LAG-lid kan een vacature worden opengesteld.

Procedure bij vacature

Door de LAG kan een nieuw lid worden toegevoegd en/of een lid worden vervangen op grond van kennis, ervaring en netwerken die de LAG op dat moment nodig acht voor een goede uitvoering van het programma. Tussentijdse evaluaties van het functioneren van de LAG en het jaarverslag zijn hierbij belangrijke indicatoren. Een lid kan uit het netwerk van de LAG worden gekozen of extern worden aangetrokken. Ook wordt bij aanvang van de programmaperiode een plaatsvervangende voorzitter aangewezen binnen de LAG. Overige reglementen zijn als volgt:

1. De LAG is conform Europese regelgeving samengesteld.
2. Over een eventuele vervanging van de leden wordt met een meerderheid van de stemmen besloten.
3. Teneinde de onafhankelijkheid en integriteit te waarborgen dienen de leden van de LAG zich te onthouden van alle activiteiten die tot een verstrengeling van belangen zouden kunnen leiden.
4. De leden van de LAG nemen bij betrokkenheid bij projectvoorstellen tijdens de vergadering geen deel aan de beraadslagingen en dienen zich tevens te onthouden van stemming ten aanzien van hun eigen ingediende project.

Gedeputeerde Staten wordt schriftelijk op de hoogte gebracht van wijzigingen in de samenstelling van de LAG.

5.3 Organisatie van de uitvoering

De beoordeling en selectie van de projecten vindt plaats conform de beoordelingsprocedure zoals opgenomen in de LOS ([zie hoofdstuk 7](#)). Deze mondt uit in een gemotiveerd voorstel aan het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Zeeland. Uitvoering van projecten is als volgt georganiseerd:

- Initiatiefnemers melden zich bij de secretaris/coördinator. Deze verzoekt aan de initiatiefnemer om het format Projectidee in te vullen. De secretaris/coördinator informeert de initiatiefnemer over LEADER en doet een eerste toets. De LAG toetst het project op haalbaarheid, kans rijkheid en aansluiting bij de LEADER thema's, adviseert de aanvrager over het verbeteren en versterken van de aanvraag.
- De initiatiefnemer werkt vervolgens een volledige aanvraag uit en dient deze in zodra er een passende LEADER-openstelling is.
- Aan de hand van de selectie- en beoordelingscriteria, wordt in een werkgroep van 3-4 LAG-leden gewerkt aan een pre advies. Vervolgens wordt dit advies besproken in de LAG-vergadering om te bepalen of aanvragen de minimum-drempel voor ontvankelijkheid halen.
- De rangschikking wordt bepaald door toepassing van alle in het openstellingsbesluit geselecteerde selectiecriteria met de in hetzelfde openstellingsbesluit aangegeven weging van die criteria. Het totaal aantal punten dat na toepassing van deze criteria wordt behaald, bepaalt de rangschikking.
- Aanvragen die de minimumdrempel niet halen, vallen sowieso af. Van de aanvragen met een score hoger dan de drempelwaarde, worden de aanvragen met de hoogste scores geselecteerd tot het plafond voor de tender bereikt is. Indien meerdere aanvragen op dezelfde plaats op de prioriteitenlijst worden gerangschikt en door honorering van deze aanvragen het subsidieplafond wordt overschreden, wordt op basis van de indientijd (wie het eerst komt, die het eerst maalt) bepaald welke complete aanvraag als eerste wordt gehonoreerd.
- De aanvraag wordt na beoordeling voorgelegd aan RVO voor het uitvoeren van de EU-conformiteitstoets. RVO brengt op basis hiervan ook een advies uit aan de LAG.
- Op basis van deze adviezen zal de LAG het College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Zeeland een voorstel voorleggen voor subsidieverlening of afwijzing.

6 Financiering

6.1 Begroting

De begroting van LEADER voor de provincie Zeeland luidt als volgt:

Begroting	Bedrag	Percentage
Uitvoeringsbudget voor LEADER projecten	€ 4.749.489,-	94,06%
Beheerkosten LEADER-programma	€ 300.000,-	5,94%
Totaal	€ 5.049.489,-	100,00%

De LEADER-subsidie (vergoeding) bedraagt:

- Maximaal 60% subsidie, waarvan 80% bestaat uit een bijdrage vanuit de Europese Unie en 20% uit het Zeeuwse cofinancieringsfonds* voor LEADER projecten, welke is gevuld door bijdragen van de 13 Zeeuwse gemeenten, het waterschap en de Provincie Zeeland.
- De initiatiefnemer betaalt zelf minimaal 40% van de projectkosten. Dit geld kan komen uit fondsen, sponsoring, een lening, bijdragen in natura of uit eigen middelen.
- De minimale subsidiebijdrage is € 30.000,- en de maximale subsidiebijdrage is € 300.000,-. In het openstellingsbesluit bepaalt de LAG de minimale en maximale hoogte van de aan te vragen subsidie.
- De LAG kan er voor kiezen in het openstellingsbesluit twee vereenvoudigde kosten opties van toepassing te verklaren zoals in de Provinciale Verordening is opgenomen. De aanvrager krijgt daarbij de mogelijkheid om één van de twee vereenvoudigde kosten opties gebruik te maken: berekening personeelskosten of berekening totale overige kosten. In bijlage 5 is aangegeven welke kosten subsidiabel kunnen zijn.
- Vanuit LEADER is geen geld beschikbaar voor de exploitatiekosten. Nadat het project opgestart is, moet het op eigen kracht verder kunnen gaan.
- Na goedkeuring / subsidieverlening ontvangt de indiener een voorschot maximaal 50% van de goedgekeurde subsidiabele kosten; meer informatie hierover staat in het openstellingsbesluit.

6.2 Dekkingsplan

Beheerkosten

Financiële tabel	Budget in €	% van totaal
EU	€ 240.000	80%
Provincie Zeeland	€ 60.000	20%
Totaal	€ 300.000	100%

Uitvoeringskosten

Financiële tabel	Budget in €	% van totaal
EU	€ 3.799.591	48%
13 Zeeuwse gemeenten	€ 165.150	12%
Waterschap	€ 125.000	
Provincie	€ 659.748	
Subtotaal	€ 4.749.489	60%
Eigen bijdrage	€ 3.166.326	40%
Totaal	€ 7.915.815	100%

6.3 Beheerkosten

Er zijn ook beheerkosten voor het LEADER-programma. Ieder LAG lid heeft recht op een vergoeding van € 375 bruto per vergadering en een reiskostenvergoeding op basis van de belastingvrije vergoeding per kilometer. LAG-leden kunnen deze vergoeding opvragen d.m.v. het invullen declaratieformulier, uiterlijk 1 maand na afloop van de vergadering. Het formulier wordt aangereikt door de coördinator/secretaris van de LAG. Daarnaast zijn er gedurende de uitvoering van de LEADER-periode kosten voor o.a. communicatie, zaalhuur en catering en consumptie tijdens informatiebijeenkomsten, ontwikkeling en bijdrage voor werkbijeenkomsten. Provincie Zeeland is door de LAG aangewezen om deze kosten voor te schieten en te declareren bij RvO.

7 Openstellings- en selectieprocedure steunaanvragen

7.1 LAG werkwijze

Op hoofdlijnen zal het zo zijn dat de LAG projecten beoordeelt en selecteert. Bij een positief oordeel legt de LAG de subsidieaanvraag voor aan RVO voor het uitvoeren van de EU-conformiteitstoets. Aansluitend hierop doet de LAG een verzoek aan Gedeputeerde Staten om subsidies te verlenen of af te wijzen. Op grond van de EU verordening en het NSP selecteert de LAG de projecten en stelt de steunbedragen vast.

7.2 Wijze van openstellen en plafond bepalen

De LAG maakt een openstellingsbesluit, waarin het subsidieplafond en de maximale subsidiebijdrage in de desbetreffende openstelling zijn gespecificeerd. Het eerste openstellingsbesluit volgt na accordering van deze LOS, naar verwachting in Q3 van 2023. Het provinciebestuur van de Provincie Zeeland publiceert het openstellingsbesluit namens de LAG.

7.3 Selectiecriteria & selectieprocedure steunaanvragen

Doelen van selectiecriteria en beoordeling van projecten

- Doel van selectie is te komen tot 'de beste' projecten.
- Meetbaar en verifieerbaar (RVO), om op verantwoordelijke wijze publiek geld te besteden.
- Eenvoudig, eerlijk en logisch om mee te werken voor de LAG en transparant naar aanvragers.
- Het toetsingsformulier moet bijdragen aan een transparante beoordeling van de kwaliteit van een aanvraag.

Er zijn landelijk *vier* hoofdcriteria op basis waarvan de LAG de kwaliteit van een projectplan kan beoordelen. De LAG kan zelf specifiekere aandachtspunten formuleren (bijvoorbeeld wat verstaat de LAG onder innovatief) die passen bij de eigen LOS en er wegingsfactoren aan toekennen. Van deze mogelijkheid is ook gebruik gemaakt. Uiteindelijk is het van belang dat de LAG tot een eindoordeel komt met heldere argumentatie richting aanvrager en de omgeving. De wegingsfactoren en selectiecriteria staan weergegeven in [hoofdstuk 7.3](#).

De tabel met de selectiecriteria en beoordelingssystematiek staat weergegeven op de volgende pagina's.

Randvoorwaarden aan projecten

In het traject op weg naar de LOS zijn enkele interessante randvoorwaarden voor projecten genoemd, deze zijn meegenomen in het onderstaande beoordelingsmodel:

- Het geïnvesteerde LEADER-geld moet in de regio (provincie Zeeland) blijven;
- Het streven moet erop gericht zijn om in zoveel mogelijk voorstellen een verdienmodel in te bouwen en of aan te geven wat de maatschappelijke waarde is;
- De ambitie moet haalbaar en realistisch zijn;
- De indieners moeten betrouwbaar zijn;
- Projecten moeten het algemene bedrijfsbelang overstijgen en een duidelijke maatschappelijke meerwaarde hebben;
- Ook moet het project een bijdrage leveren aan tenminste één maar liefst meerdere inhoudelijke thema's van deze LOS.

Hoofdcriteria	Subcriteria	Toelichting bij het criterium	Scoring van het criterium
1. Effectiviteit: LEADER thema's zoals omschreven in de LOS	A. Score op themalijn 1 Duurzame recreatieve ontwikkeling in balans met het gebied	Het vergroten van de spin-off van toerisme voor het platteland van Zeeland. Het creëren en/of verbinden van kleinschalige, bijzondere verblijfs- en bezoeksgelegenheden. Het buiten het hoogseizoen en/of buiten de toeristische hotspots toevoegen van bijvoorbeeld culturele plattelandsbelevingen/evenementen/exposities/culinair gebied/etc. die bijdragen aan de aantrekkelijkheid voor bezoekers. Samenwerking/arrangementontwikkeling tussen bedrijven uit de toeristische sector en/of met andere sectoren ten gunste van het platteland.	0 punten indien niet aan het thema wordt bijgedragen. 1 punt indien niet overtuigend/enigszins aan het thema wordt bijgedragen. 2 punten indien voldoende duidelijk aan het thema wordt bijgedragen. 3 punten indien overtuigend aan het thema wordt bijgedragen.
	B. Score op themalijn 2 Toekomst voor een klimaatbewust en biodivers Zeeland	Experimenteren met circulaire economie en verbetering van circulaire businessmodellen. Samenwerkingen tussen organisaties en bewoners stimuleren ter bevordering van biodiversiteit en klimaatbewustzijn. Stimuleren van energieneutraal en klimaatbewust ondernemen. Innovatieve pilots met nieuwe teelten, passend bij het veranderende klimaat in het landelijk gebied. Meer groen in kleine kernen ten behoeve van soortendiversiteit en tegen wateroverlast en hittestress.	0 punten indien niet aan het thema wordt bijgedragen. 1 punt indien niet overtuigend/enigszins aan het thema wordt bijgedragen. 2 punten indien voldoende aan het thema wordt bijgedragen. 3 punten indien overtuigend aan het thema wordt bijgedragen.
	C. Score op themalijn 3 Voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor iedereen	Realiseren van vernieuwende methoden van (zoet)waterberging en infiltratie en/of afkoppelen van hemelwater van het rioolsysteem o.a. voor het tegengaan van verzilting. Vernieuwende methoden toepassen om drinkwatergebruik te verminderen, hergebruik van water te stimuleren en/of water te ontzilten.	0 punten indien niet aan het thema wordt bijgedragen. 1 punt indien niet overtuigend/enigszins aan het thema wordt bijgedragen. 2 punten indien voldoende aan het thema wordt bijgedragen. 3 punten indien overtuigend aan het thema wordt bijgedragen.
	D. Score op themalijn 4 Zeeuwse ketens en kringlopen	Realiseren van korte ketens in voedselproductie en consumptie en biobased bouwmaterialen. Grotere bewustwording over de wijze van voedselproductie en het belang van de agrarische sector voor de streek en n hierin aansprekende voorbeelden financieren.	0 punten indien niet aan het thema wordt bijgedragen. 1 punt indien niet overtuigend/enigszins aan het thema wordt bijgedragen. 2 punten indien voldoende duidelijk aan het thema wordt bijgedragen. 3 punten indien overtuigend aan het thema wordt bijgedragen.
	E. Score op themalijn 5 Explorerende samenleving met zorg voor elkaar	Een gelukkige, fysiek en mentaal gezonde en bevolking nastreven, met een gezonde levensstijl en voldoende beweging en educatie hierover. Zorgdragen voor nuttige en gewaardeerde voorzieningen & organisaties in de streek. Verminderen en/of oplossen van leegstand van gemeenschapsgebouwen of agrarische bebouwing door een nieuwe maatschappelijke functie te huisvesten die beter aansluit bij de lokale behoefte.	0 punten indien niet aan het thema wordt bijgedragen. 1 punt indien niet overtuigend/enigszins aan het thema wordt bijgedragen. 2 punten indien voldoende duidelijk aan het thema wordt bijgedragen. 3 punten indien overtuigend aan het thema wordt bijgedragen.
2. LEADER aanpak: bijdrage	A. Bottom-up gehalte en	Hulpvragen bij de beoordeling van dit criterium zijn: Hoe bottom up is het project?	0 punten indien het initiatief top down tot stand is gekomen.

van het project aan de LEADER criteria	draagvlak in de regio	Hoe zit het met aantoonbaar draagvlak vanuit de samenleving? Zijn er verschillende typen organisaties betrokken? Zijn er intentieverklaringen en/of steunbrieven toegevoegd, en zo ja van wie? Is er afstemming geweest met de lokale overheden?	1 punt indien het initiatief bottom up tot stand is gekomen maar dit niet voldoende is aangetoond. 2 punten indien het initiatief bottom up tot stand is gekomen en er aantoonbaar minimaal 2 bedrijven, instellingen of personen uit Zeeland betrokken zijn geweest. 3 punten indien het initiatief bottom up tot stand is gekomen en er aantoonbaar minimaal 4 bedrijven, instellingen of personen uit Zeeland betrokken zijn geweest. 4 punten indien het initiatief bottom up tot stand is gekomen en er aantoonbaar minimaal 6 bedrijven, instellingen of personen uit Zeeland betrokken zijn geweest.
	B. Innovativiteit	Vanuit het LEADER-programma wordt veel waarde gehecht aan het innovatieve karakter van projecten. Innovatie kan verschillende vormen aannemen: 1. Technisch of sociaal grensverleggend karakter van het innovatie-idee (product, procedé, techniek, concept, aanpak) – hoe bijzonder is het idee? 2. Strategisch karakter van de innovatie – hoe groot is de impact van de innovatie van het project op de LEADER thema's waarop is gescoord bij criterium 1? 3. Innovatieve waarde van het samenwerkingsverband – In hoeverre ontstaat er nieuwe (keten)samenwerking of cross-over samenwerking? 4. Toepassingsgebied – is er al een oplossing maar wordt deze niet toegepast in deze sector of in dit gebied?	0 punten indien het project op geen van genoemde vormen scoort. 1 punt indien er sprake is van één van de genoemde vormen. 2 punten indien de innovatie op ten minste twee van de genoemde vormen enigszins scoort. 3 punten indien de innovatie op drie van de genoemde vormen ruim voldoende scoort. 4 punten indien de innovatie op alle genoemde vormen voldoende scoort.
	C. Samenwerking en netwerk-opbouw	Hulpvragen voor de beoordeling van deze indicator zijn: Wie zijn er inclusief de initiatiefnemer bij het project betrokken? Is er een evenwichtige rolverdeling? Worden er nog netwerkpartners gemist?	0 punten indien er geen sprake is van samenwerking. 1 punt indien er een aantoonbare samenwerking is van minimaal 2 partijen, welke reeds eerder met elkaar hebben samengewerkt. 2 punten indien er een aantoonbare samenwerking is van minimaal 3 partijen, welke reeds eerder met elkaar hebben samengewerkt of een samenwerking van minimaal 2 partijen, welke nog niet eerder met elkaar samengewerkt hebben. 3 punten indien er een aantoonbare samenwerking is van minimaal 4 partijen, welke reeds eerder met elkaar hebben samengewerkt of een samenwerking van minimaal 3 partijen, welke nog niet eerder met elkaar samengewerkt hebben. 4 punten indien er een aantoonbare samenwerking is van minimaal 5 partijen, welke reeds eerder met elkaar hebben samengewerkt of een samenwerking van minimaal 4 partijen, welke nog niet eerder met elkaar samengewerkt hebben.
	D. Overdracht van kennis en ervaring in het gebied	Hulpvragen voor de beoordeling van deze indicator zijn: Worden de resultaten uitgedragen?	0 punten indien er geen sprake is van overdracht van kennis en ervaring en overdraagbaarheid.

		Is het project overdraagbaar? Is er in het projectplan concreet aandacht besteed aan acties in de opgedane kennis over te dragen of om de overdraagbaarheid aan het project mogelijk te maken?	1 punt indien het project matig kennis en ervaring deelt of matig overdraagbaar is. 2 punten indien het project voldoende kennis en ervaring deelt of overdraagbaar is. 3 punten indien het project overtuigend kennis en ervaring deelt en overdraagbaar is. 4 punten indien het project een echt voorbeeldproject is voor de regio en LEADER werkwijze, zeer overdraagbaar is en veel aandacht heeft voor het delen van kennis en ervaring.
	E. Integraliteit	Er wordt gestreefd naar projecten die meer dan één doel dienen. Dragen de voorgestelde maatregelen ook bij aan het behalen van andere doelstellingen? Denk hierbij aan klimaatadaptatie, vergroening, verbeteren natuur/biodiversiteit, stikstoftransitie, energietransitie, verbeteren gezondheid, algehele leefbaarheid, educatie, recreatie en toerisme, werkgelegenheid. En/of levert het project een bijdrage aan het verkleinen van de achterstandssituatie van achterstandsgroeperingen, met name jongeren, ouderen, vrouwen en/of mensen met een migratieachtergrond.	0 punten indien het geen integraal project betreft. 1 punt indien er minimaal 2 doelen worden bereikt. 2 punten indien er minimaal 3 doelen worden bereikt. 3 punten indien er minimaal 4 doelen worden bereikt. 4 punten indien er minimaal 5 worden bereikt, waaronder minimaal 1 doel betrekking heeft op het verkleinen van de achterstandssituatie van achterstandsgroeperingen.
3. Haalbaarheid en kans op succes	N.v.t	Met dit criterium wordt naar de haalbaarheid van de investering gekeken: Is het projectplan van voldoende kwaliteit, heeft het project een realistische doelstelling, d.w.z. mag verwacht worden dat met de beschikbare middelen, kennis en tijd de beoogde resultaten worden bereikt? Is de organisatiestructuur duidelijk beschreven? Zijn de rolverdelingen en verantwoordelijkheden tussen betrokken partijen en personen helder beschreven en voldoende afgebakend? Is er voldoende zicht op de uitvoerbaarheid? Zijn de benodigde vergunningen al afgegeven of is hier zicht op, is de financiering rond, kan tijdig beschikt worden over de mensen en middelen die nodig zijn voor de uitvoering binnen de gestelde termijn? Is er voldoende aantoonbare expertise aanwezig bij de aanvrager Of de betrokken partijen? Is de continuïteit van de resultaten gewaarborgd, bijvoorbeeld middels een meerjarig exploitatiebegroting en/of kennis-, onderhouds- of beheerplan?	0 punten: geen van genoemde aspecten scoort voldoende. 1 punt: één van genoemde aspecten scoort voldoende. 2 punten: twee van genoemde aspecten scoren voldoende. 3 punten: drie van genoemde aspecten scoren voldoende. 4 punten: vier van genoemde aspecten scoren voldoende. 5 punten: vijf van genoemde aspecten scoren voldoende.
4. Kosten-effectiviteit (value for money)	N.v.t.	De volgende punten worden in samenhang gezien: Levert het project waar voor zijn geld? Staan de resultaten in verhouding tot de investeringen in tijd, geld en arbeid? Wordt de gevraagde bijdrage aan de juiste zaken besteed, kijkend naar de vijf thematische lijnen? Wordt er efficiënt gebruik gemaakt van de beschikbare bronnen? Zou het project zonder LEADER geen doorgang kunnen vinden? Waar zit het plusje? Worden er een nieuwe verdienmodellen ontwikkeld en/of is er sprake van een hogere maatschappelijke waarde?	0 punten: geen van genoemde aspecten scoort voldoende. 1 punt: één van genoemde aspecten scoort voldoende. 2 punten: twee van genoemde aspecten scoren voldoende. 3 punten: drie van genoemde aspecten scoren voldoende. 4 punten: vier van genoemde aspecten scoren voldoende. 5 punten: vijf van genoemde aspecten scoren voldoende.

Weging scores

criterium:	Minimum score	Maximum score	Weging	Totaal Maximum
Effectiviteit	4	15	2	30
LEADER principes	5	20	2	40
Haalbaarheid	2	5	3	15
Kosteneffectiviteit	2	5	3	15
Totale score				100

Om voor subsidie in aanmerking te komen moeten er minimaal 60 punten worden gescoord. De maximale score is 100 punten.

7.4 Monitoring

Op zowel rijks-, provinciaal als lokaal niveau is er sprake van monitoring en evaluatie. Dit is noodzakelijk om de LOS op tijd bij te kunnen sturen. Bij RVO, die optreedt als Beheer- en betaalautoriteit, worden beschikte LEADER-aanvragen in het daarvoor ontwikkelde IT-systeem ingevoerd. Het gaat hierbij niet alleen om committering van het budget, maar ook en vooral om het registreren van de in de aanvraag benoemde outputindicatoren en resultaten, zoals benoemd in de LOS. De LAG-leden hebben ook een actieve rol in de monitoring:

- Aan elke aanvraag worden één of twee LAG-leden gekoppeld die gedurende het hele traject van aanvraag tot vaststelling, het project volgen en waar nodig begeleiden en bijsturen. Hiertoe hebben zij regelmatig contact met de aanvrager en bezoeken zij de projectlocatie. Aan de hand van een vast format (wat van tevoren ontwikkeld wordt) rapporteren zij hierover in de LAG-vergadering. Dit wordt het opgenomen in het verslag. Na vaststelling van een aanvraag wordt er een enquête afgenomen. Op basis van een steekproef kan RvO of de ADR een project bezoeken;
- Op het niveau van de LOS als geheel heeft de voltallige LAG de taak om er op toe te zien dat het geheel aan geselecteerde aanvragen leidt tot realisatie van de geformuleerde doelstellingen en resultaatindicatoren. In elke vergadering van de LAG zorgt de secretaris voor een overzicht van de geselecteerde aanvragen, de beoogde resultaten en de behaalde resultaten. Deze periodieke rapportages vormen ook weer de basis voor de jaarprogramma's en prioritering van de openstellingen en het jaarverslag.

7.5 Effectmeting en evaluatie

Voor het LEADER-programma in Zeeland als geheel worden twee evaluatiemomenten voorzien: de tussentijdse evaluatie eind 2025 en de *ex post* evaluatie, die zich richt op de effecten van de projecten en het programma.

De LAG stuurt op de eerder genoemde doelen. Daarbij gaat het om::

- De gestelde doelen en de voortgang van het programma;
- De werkprocessen en de werkmethoden;
- Het functioneren van de LAG, de samenstelling en de LAG-leden. Het functioneren van de coördinator en de secretaris;
- De besteding van de middelen en de planning daarbinnen;
- De communicatie.
- LAG-vergaderingen worden ingezet om de voortgang van projecten te bespreken en eventuele problemen te bespreken.

Effectmeting begint bij het aan de voorkant scherp definiëren en afbakenen van de doelen, resultaten en indicatoren van het eigen programma, zoals weergegeven in Hoofdstuk 3. Stap 2 is om bij de subsidieaanvragen in overleg met de initiatiefnemers de doelen, resultaten en indicatoren van ieder project zo helder en eenduidig mogelijk te bepalen. Stap 3 is het organiseren van de projectgewijze

monitoring, zoals in de vorige paragraaf beschreven. Dit is een samenspel van RVO, de provinciale, coördinator/secretaris en LAG-leden die optreden als projectambassadeurs.

Op het niveau van de LOS als geheel heeft de voltallige LAG de taak om er op toe te zien dat het geheel aan geselecteerde aanvragen leidt tot realisatie van de geformuleerde doelstellingen en indicatoren en uitputting van de beschikbare middelen. In elke vergadering van de LAG zorgt de coördinator/secretaris voor een overzicht van de geselecteerde aanvragen, de stand van de uitvoering, de beoogde en de behaalde resultaten en de stand van uitputting van het budget.

Input voor deze rapportage komt uit de voortgangsrapportages van de projecten, de verlenings- en vaststellingsbeschikkingen en de rapportages van de projectambassadeurs. Deze periodieke rapportages vormen ook weer de basis voor de jaarverslagen.

Aan de hand van het jaarverslag evalueert de LAG jaarlijks de voortgang in de realisatie van de doelen, resultaten en indicatoren en uitputting van de beschikbare middelen. Dit moment wordt ook gebruikt om te reflecteren op de gebruikte werkprocessen en -methoden, het functioneren van de LAG en de provinciale coördinator/secretaris, de communicatie naar het gebied en de werkwijze en de werkwijze en communicatie tussen de Provincie en RVO: leiden de gekozen werkwijzen, de ingezette communicatie- en activeringsmiddelen en de manier waarop aanvragen zijn geselecteerd en beoordeeld tot de meest efficiënte en effectieve uitvoering van het programma en tot de beoogde resultaten? Als daar aanleiding toe is, zullen op onderdelen verbeteringen worden doorgevoerd.

Bijlage 1: Werkwijze LAG

De LAG zal haar werkwijze in het reglement van orde/huishoudelijk reglement bij de start van haar werkzaamheden vaststellen.

Werkwijze en verantwoording

In de voorbereidingsfase legt de (aankomende) LAG de basis voor het succes van de LOS. Het kost tijd, energie en middelen om te zorgen dat er een goed onderbouwde strategie tot stand komt met input en commitment vanuit het gebied.

Met periodieke thema- of netwerkbijeenkomsten wil de LAG gedurende de programmaperiode kennis en ervaring overdragen binnen het gebied om ideeën verder te brengen. Daarbij is het van belang dat initiatiefnemers van elkaar op de hoogte zijn en waar mogelijk de samenwerking zoeken. Binnen dit speelveld met meerdere initiatiefnemers stimuleert de LAG constant innovatieve dwarsverbanden tussen partners en sectoren (zogenaamde cross-overs). Een aantal vernieuwingen in het landelijk gebied kan alleen tot stand komen als daar ruimte voor wordt geboden. Soms passen kansrijke pilotprojecten niet binnen het geldende (ruimtelijke) beleid of regelgeving. Gezamenlijk met de betrokken overheidspartijen wordt gezocht naar oplossingsrichtingen, zodat innovatieve burgerinitiatieven daadwerkelijk van de grond komen.

Initiatiefnemers zijn binnen voorgaande LEADER-programma's altijd vindingrijk gebleken in het aantrekken van verschillende (financiering)fondsen die aansluiten bij de doelen van het project. Ook in deze programmaperiode wordt op dit vlak creativiteit van initiatiefnemers verwacht. Tegenwoordig wordt steeds vaker gewerkt met hybride financiering. De LAG streeft er naar om richting aanvragers beschikbare kennis, expertise en netwerken in te zetten om tot passende financieringsvormen voor projecten te komen. Om innovatieve projecten te stimuleren is het van belang dat de LAG ook duidelijk voor ogen heeft welke mogelijkheden er zijn buiten LEADER. De LAG zal, onder andere via het Zeeuws Subsidie team en het Europa team van de Provincie Zeeland, de verbinding zoeken met andere programma's. Zo kunnen kleine innovatieve LEADER projecten ook aansluiting vinden bij initiatieven op grotere schaal.

Vergaderfrequentie

De LAG komt minimaal vier tot zes keer per jaar bijeen om projecten te beoordelen en adviezen uit te brengen. Dit is mede afhankelijk van het aantal subsidieaanvragen. Er zijn drie vaste momenten voor een LAG-vergadering:

1. Voorafgaand aan de openstelling van een officiële indieningperiodes door de Provincie Zeeland;
2. Na afloop van een ijkmoment of openstellingsperiode;
3. Bij de beoordeling van projecten, waarbij het een besluitvormende vergadering betreft. Daarnaast is het mogelijk dat de voorzitter op een à twee andere momenten de LAG bijeen roept om belangrijke ontwikkelingen, lopende projecten of uit te voeren activiteiten te bespreken.

Om de adviesvorming op de ingediende projecten te versnellen wordt er door een werkgroepje van minstens drie deskundige LAG-leden een pré advies voorbereid ter bespreking op de beoordelingsvergadering.

Agendabeheer

De voorzitter en coördinator stellen de agenda op voor de LAG vergadering. De coördinator bereidt de vergaderstukken voor en stuurt deze één week voor de vergadering toe. De agenda kent een aantal vaste onderdelen. Leden kunnen ook agendapunten inbrengen om specifieke onderwerpen te bespreken. De vaste agendapunten voor elke LAG-vergadering zijn:

1. Opening en mededelingen

2. Verslag vorige vergadering en actielijst
3. LEADER-projecten in Zeeland:
 - Toetsing: projecten die ter oriëntatie worden voorgelegd
 - Toelichting voortgang lopende projecten (projectambassadeurs)
 - Besluitvorming projecten o.b.v. pré-adviezen uitgewerkt in werkgroepen van de LAG.
4. Beheer en uitvoering LEADER Zeeland
 - LAG activiteiten
 - Uitputting en resultaat LEADER-projecten
 - Communicatieactiviteiten (promotie en publiciteit)
5. Sluiting

Transparante en eerlijke selectieprocedures

Bij samenstelling van de LAG is gekozen voor een ruime vertegenwoordiging van inwoners en ondernemers in het gebied. Veel van de stemgerechtigden binnen dat LAG zijn inwoner of ondernemer in het gebied. Dit verkleint de kans dat bij een besluitvormende vergadering de 51%-regel niet wordt gehaald. Deze is bedoeld om te voorkomen dat publieke partijen, op basis van hun cofinanciering en ambtelijke ondersteuning bij de uitvoering van het programma, teveel invloed en zeggenschap krijgen binnen de LAG. De voorzitter is stemgerechtigd bij het staken van stemmen. Om belangenverstremgeling tegen te gaan, wordt een algemene regel gehanteerd binnen de LAG: alle leden zijn verplicht om tijdig hun (mogelijke) belang in of betrokkenheid bij een project kenbaar maken. Bij kans op belangenverstremgeling mogen zij niet deelnemen aan de advisering en besluitvorming over het betreffende project. Een overzicht van de LAG-leden met hun functie en activiteiten wordt op de website gepubliceerd. Daarnaast hebben alle leden een geheimhoudingsplicht welke geborgd wordt door een geheimhoudingsverklaring.

Bijlage 2: Verbinding met andere EU-subsidieprogramma's

Deze strategie richt zich in eerste instantie op het LEADER-budget binnen het GLB en NSP. Er zijn binnen de door ons aangehaalde thema's echter ook andere programma's waarmee de verbinding wordt gezocht. De LAG kan initiatiefnemers adviseren over synergiën met andere EU-fondsen. Hierbij is de notie van belang dat verschillende EU-subsidies niet gestapeld kunnen worden; de andere fondsen kunnen dus ook gezien worden als alternatieven voor LEADER-subsidies.

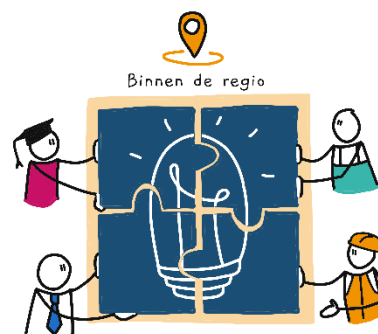
LEADER gebieden West- en Oost Vlaanderen

Grenzend aan Zeeuws-Vlaanderen zijn er drie Belgische LEADER-gebieden (Midden- en West-Vlaanderen, Meetjesland en Waasland). Met name bij projectideeën in Zeeuws-Vlaanderen liggen hier kansen voor grensoverschrijdende samenwerking. De LOS'sen van deze drie Belgische LEADER-gebieden worden medio 2023 opgesteld.

OP-Zuid EFRO 2021-2027

Zuid-Nederland heeft met het EFRO-programma 2021-2027 (OP-Zuid) de ambitie uitvoering te geven aan de RIS3-prioriteiten en zo de regionale kracht op economie, ondernemerschap en innovatie te benutten en te versterken, met maatschappelijke én economische impact als doel. Dit houdt in: bijdragen aan innovatieve oplossingen op vijf grote maatschappelijke transitie die in Zuid-Nederland én mondiaal spelen en marktpartijen in staat stellen (inter)nationale marktkansen te benutten. De vijf transitie – energie, klimaat, grondstoffen, landbouw & voeding en gezondheid – sluiten aan op de Green Deal en Europees en nationaal innovatiebeleid. Projecten worden ingediend onder één van de vijf maatschappelijke transitie. Er zijn raakvlakken tussen de LOS en transitie landbouw en voeding, grondstoffen en klimaat en energie. OP-Zuid is vooral gericht op innovatieve bedrijven, maar biedt ook kansen voor burgerinitiatieven. Projecten zijn financieel groter dan binnen LEADER.

 EUROPEES FONDS VOOR
REGIONALE ONTWIKKELING (EFRO)

Interreg Vlaanderen-Nederland

Het programmagebied Interreg Vlaanderen-Nederland 2021-2027 beslaat bijna geheel Vlaanderen en Zuid-Nederland (de provincies Zeeland, Noord-Brabant en Nederlands Limburg).

Beleidsdoelstellingen in Interreg Vlaanderen-Nederland waarmee synergie is met deze LOS, zijn als volgt:

- Een groener Europa: klimaat, milieu en natuur (BD2)
- Een socialer Europa: inclusieve arbeidsmarkt, opleiding en duurzame vrijetijdsbesteding (BD4)

In eerdere Vlaanderen-Nederland programmaperiodes werd van projecten geëist dat ze een innovatief en/of vernieuwend karakter hadden. Deze vereiste is voor sommige beleidsdoelstellingen losgelaten, waaronder die voor biodiversiteit en klimaatverandering. Het behalen van impact door middel van grootschalige toepassing

van maatregelen die van positieve invloed zijn op biodiversiteit en klimaat krijgt prioriteit ten opzichte van innovativiteit en/of vernieuwend karakter van projecten. Projecten binnen Interreg Vlaanderen-Nederland zijn uiteraard grensoverschrijdend van karakter en financieel groter dan binnen LEADER.

LIFE

LIFE is hét EU-programma wat primair gericht is op projecten met betrekking tot milieu, energie, klimaat en biodiversiteit. Het draagt zo bij aan het realiseren van het Europese milieu-, energie- en klimaatbeleid, zoals de Europese Green Deal. LIFE is één programma voor heel de EU. Er zijn dus geen regionale (sub)programma's, alleen thematische subprogramma's. De beleidsdoelstellingen van het programma zijn als volgt:

- Bescherming en verbetering van milieu en het tot stilstand brengen en ombuigen van verlies van biodiversiteit.
- Bijdragen aan de overgang naar een schone, circulaire, energiezuinige, koolstofarme en klimaatbestendige economie.

Er is dus synergie met het LIFE programma, als het gaat om verduurzaming, natuur en biodiversiteit van Zeeland. De keuze voor het subprogramma en de keuze voor het soort project zijn bepalend voor de aanvraag en de daaraan gekoppelde voorwaarden. Er zijn namelijk verschillende soorten LIFE-financieringsvormen- en projecten en daarmee samenhangende verschillende calls voor projecten. Een LIFE aanvraag is wel zeer complex en wordt alleen gedaan voor grote(re) projecten. De schaal daarvan overstijgt het LEADER-programma.

Nationaal Strategisch Plan

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe GLB. Eind 2020 is het NSP op hoofdlijnen gepresenteerd. Het NSP is gericht op toekomstbestendig boeren, wat gestimuleerd en gesteund wordt door verscheidene regelingen en instrumenten uit het totale GLB-budget.

Zeeland in Stroomversnelling

De subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling wil innovatie in de sterke economische sectoren in onze provincie stimuleren. Duurzame netwerken en samenwerkingsverbanden binnen deze sectoren zoals de Kennis- en Innovatienetwerken, maken de Zeeuwse economie veerkrachtiger. De subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling stimuleert deze netwerken en samenwerkingsverbanden tot het uitvoeren van haalbaarheidsonderzoeken in demonstratieprojecten in één van de van de volgende Zeeuwse sectoren: Havens en Logistiek, Industrie en Maintenance, Water en energie, Vrijetijdseconomie, Agrofood en Seafood en Zorg. Raakvlakken tussen de LOS en deze subsidieregeling zijn met name te vinden voor projecten in de sectoren Vrijetijdseconomie, Zorg en Agrofood & Seafood.

Overig

Naast bovengenoemde mogelijkheden zijn er ook (private) fondsen en fiscale mogelijkheden die mogelijkheden scheppen voor sociale verbinding bijvoorbeeld het Oranjefonds, Prins Bernhard cultuurfonds en bijdragen van fondsen van diverse grote banken. LAG-leden kunnen waar nodig adviseren over de mogelijkheden aan initiatiefnemers.

Bijlage 3: Samenstelling van de LAG

Naam LAG-lid	Thema / sector	Netwerk en competenties	Gebied
Cok Balkestein	Onafhankelijk voorzitter	Bekend met LEADER, breed netwerk in heel Zeeland	Reimerswaal/ Heel Zeeland
Helen van der Hoof	Leefbaarheid, Recreatie en toerisme	Overleg Zeeuwse Overheden, Subsidie verwerving Economische ontwikkeling	Terneuzen/ Werkzaam voor heel Zeeland
Paul Geertman	Recreatie en toerisme	ANWB, Woongod Zeeuws Vlaanderen, KVK	Terneuzen/ Werkzaam voor heel Zeeland
Melissa Ernst / Denise de Leeuw	Klimaat, milieu, energie, biodiversiteit, duurzame landbouw	Zeeuwse Milieu Federatie IVN, NME	Midden Zeeland/ Werkzaam voor heel Zeeland
Wim Twigt	Energie, klimaat, duurzaamheid	Gebiedsontwikkeling, MKB, Duurzame conceptontwikkeling	Zuid-Beveland/Midden-Zeeland
Merijn Schooleman	Landbouw, zoet water, ketens en kringlopen	ZLTO, LTO, Proefboerderij Rusthoeve, ZAJK	Walcheren/werkzaam voor heel Zeeland
Melissa Poppe/Marleen van Oorschot	Landbouw, recreatie en toerisme, korte ketens	ZAJK, Vekabo/ kamperen in het groen, Streekproducten	Walcheren/Tholen Werkzaam voor heel Zeeland
Nick Sinke	ketens en kringlopen,	Biologische landbouw Nieuwe businessmodellen	West-Zeeuws Vlaanderen
Esther Spuesens / Pascal Elegeert	Leefbaarheid en duurzaamheid	Maatschappelijke projecten	Heel Zeeland
Jan Oudesluijs	Leefbaarheid	Vereniging van kleine kernen, Onderwijs, Openbaar bestuur	Tholen
Anneke Abrahamse	Zoet water	Waterschap Scheldestromen, WUR	Heel Zeeland
Erik van Uffelen	Cultuur, duurzaamheid, recreatie en toerisme	MKB, Centree, Nederlandse Toeristen Kampeer Club, Herenboeren Enghebaert, Duurzaamheid	Schouwen-Duiveland
Careen Verwilligen / Vincent de Keer	Grensoverschrijdende samenwerking	EGTS, Grensoverschrijdende samenwerking, Streekproducten, Recreatie en toerisme	Grensregio Zeeuws-Vlaanderen
Anne Schreurs / Demi Rosa Mensonides	Ambtelijke ondersteuning; Coördinator/Secretaris LAG	Ambtelijke ondersteuning vanuit Provincie Zeeland Geen advies- en stemrecht in de LAG	

Bijlage 4: Relevante beleidskaders

In deze bijlage gaan we in op de beleidskaders waarop de LOS gebaseerd is en waarmee dus synergie is.

Relevante beleidskaders waarop LOS gebaseerd is:

- Nationaal Strategisch Plan 2023-2028
- Klimaatadaptatiestrategie Zeeland 2021-2026
- Omgevingsvisie Provincie Zeeland
- Economisch Uitvoeringsprogramma
- Strategische Agenda Toerisme Zeeland
- Zeeuws Deltaplan Zoet Water
- Regionaal Waterprogramma 2022-2027
- Toekomstvisie Noord-Beveland 2030
- Strategische Visie Schouwen Duivenland 2011-2040 'Tij van de Toekomst'

Bijlage 5: Subsidiabele kosten

De Verordening Europese Landbouwsubsidies 2023-2027 (Verordening) vormt het kader voor mogelijke subsidiabele kosten. In het openstellingsbesluit wordt bepaald welke kosten er voor die openstelling subsidiabel zijn. Het openstellingsbesluit wordt opgesteld door de LAG en vastgesteld/gepubliceerd door Gedeputeerde Staten.

Op grond van artikel 1.8 van de Verordening Europese Landbouwsubsidies 2023-2027 Zeeland kunnen de volgende kosten voor subsidie in aanmerking komen voor zover zij direct verbonden zijn met de uitvoering van de desbetreffende subsidiabele activiteiten:

- a. loonkosten inclusief overheadkosten;
- b. de kosten van door een subsidieontvanger verrichte eigen arbeid inclusief overheadkosten;
- c. bijdragen in natura in de vorm van door of namens de subsidieontvanger op geld te waarderen inbreng van producten of diensten, waar geen bonnen en betaalbewijzen voor beschikbaar zijn en die voldoen aan de criteria genoemd in artikel 67, eerste lid, van verordening 2021/1060;
- d. afschrijvingskosten als bedoeld in artikel 67, tweede lid, van verordening 2021/1060;
- e. andere kosten waarvoor een factuur of document met gelijkwaardige bewijskracht kan worden overlegd.

De LAG beslist in het openstellingsbesluit welke kosten subsidiabel zijn. Hierbij geldt:

Loonkosten en kosten van door een subsidieontvanger verrichte eigen arbeid, inclusief overheadkosten

De wijze waarop de loonkosten en de kosten eigen arbeid berekend worden, staat in het openstellingsbesluit beschreven.

Bijdragen in natura

- Bijdragen in natura zijn subsidiabel indien:
 - de aan de bijdrage in natura toegekende waarde niet hoger is dan de waarde die gewoonlijk op de desbetreffende markt wordt aanvaard; en er een onafhankelijke beoordeling en verificatie van de waarde van de bijdrage in natura mogelijk is.
 - Indien de bijdrage in natura bestaat uit de verstrekking van gronden of onroerende zaken is de bijdrage slechts subsidiabel indien de waarde is getaxeerd en gecertificeerd door een onafhankelijke gekwalificeerde deskundige of een hiertoe gemachtigde officiële instantie.
 - Bijdrage in natura in de vorm van verstrekking van gronden en overige onroerende zaken is subsidiabel, tot maximaal 10% van de totale subsidiabele kosten.
 - Indien de bijdrage in natura bestaat uit onbetaalde arbeid van vrijwilligers is de bijdrage slechts subsidiabel indien de werkelijke arbeidstijd voor de uitvoering van de activiteit gecontroleerd kan worden. De waarde van onbetaalde arbeid van vrijwilligers wordt gewaardeerd op € 22,- per uur.
 - De aan een project betaalde overheidssteun in bijdragen in natura, is aan het einde van het project niet hoger dan de totale subsidiabele uitgaven, exclusief deze bijdragen in natura.

Andere kosten

- Andere kosten waarvoor een factuur of document met gelijkwaardige bewijskracht kan worden overgelegd, kunnen bestaan uit de volgende kostensoorten:

- De kosten van bouw, verbetering, verwerving of leasing van onroerende zaken;
 - Kosten van de aankoop van bebouwde en niet bebouwde gronden zijn subsidiabel tot maximaal 10% van de totale subsidiabele kosten.
- Kosten van de koop of financial lease van bedrijfsmiddelen, waaronder nieuwe machines en installaties tot maximaal de marktwaarde van de activa;
- Kosten van verwerving of ontwikkeling van computersoftware;
- Kosten van verwerving van octrooien, licenties, auteursrechten en merken;
- De kosten van adviseurs, architecten en ingenieurs;
- De kosten van haalbaarheidsstudies;
- Operationele kosten voor de uitvoering van het project;
- Kosten voor promotie en publiciteit;
- Niet verrekenbare BTW;
- De kosten van roerende zaken;
- Kosten voor projectmanagement en projectadministratie.